

اسماعیل جفرلی

ایمیل:

sumernashr@gmail.com

وابستگی:

محقق تاریخ و زبان ترکی

چکیده:

این مقاله خلاصه‌ای از کتابهای «پروسه تشکل زبان فارسی» و «فرهنگ لغات ترکی صحاح العجم» می‌باشد، خلاصه مطالب همراه با منابع و موارد اضافه شده نیز همراه با ماخذ آنها، ارائه شده است. در نگاه کلی این نوشته، تأثیر متقابل سه زبان ترکی، عربی و فارسی که بیشترین آثار مکتوب در زمینه علوم اسلامی را دارند مباحثه نموده و نحوه تشکل زبان فارسی را تحت تأثیر زبان ترکی مورد کنکاش قرار می‌دهد. سوال اینجاست وقتی ترکان قبل از آمدن اسلام، خودشان دارای خط و کتابت بوده اند به چه دلیل آن را دنبال نکردند؟ و در عین حال چرا زبان فارسی را نیز به این اندازه مورد توجه قرار دادند؟ این موضوع از نظر تاریخی، زبانشناختی، روانشناختی و جامعه شناختی بررسی و در پی آن علل تغییر روند این موضوع در تاریخ، مورد بحث قرار می‌گیرد. اصلی ترین نظریه ای که نوشته حاضر قصد شرح و ایضاح آن را دارد اینست که زبان فارسی یک زبان ابداعی، ساده و جدید است که در قرن ۱۰ میلادی (۴ هجری) در ماورالنهر در نتیجه آمیختگی اقوام عرب و سغدی و ترک منطقه بوجود آمد. البته این نظریه اصلی، حاصل مجموع ای از زیر نظریه هایی است، که توسط محققین و کارشناسان مختلف زبان فارسی و دیگران داده شده است. البته منظور از زیرنظریه این نیست که آنها اهمیت کمتری دارند، آنها نیز هر کدام نظریه منسجم و جامعی است که توسط کارشناسانی در برهه ای از زمان ارائه گشته است و نهایتاً مجموعه این نظریه‌هاست که ما را به ارائه یک نظریه کلی تر رهنمون می‌سازد. به عنوان مثال وقتی سعید نفیسی می‌گوید وطن واقعی زبان دری (فارسی) خراسان و ماورالنهر است و پهلوی در محدوده دیگر است. و یا وقتی دکتر شهرانی می‌نویسد تاکنون زبان مادری هیچ ملتی دری (فارسی) نبوده است، در واقع این تئوریه‌ها حاصل عمری تلاش در این زمینه بوده، جدا از مسئله نظریه‌ها حتی در مورد نتایج آماری مهم نیز چنین وضعیتی حاکم است، وقتی خانلری به این نتیجه می‌رسد که در زبان فارسی بیش از ۲۰۰ فعل ساده زایا وجود ندارد در واقع این نتیجه گیری حاصل عمر او می‌باشد. و مشابه آنها وقتی توسط راقم این مقاله در لغتنامه ارک ۲۵۰۰ فعل ساده ترکی و مجموعاً ۲۶۰۰۰ فعل تبدیلی زایا یافته می‌شود در واقع این یافته حاصل ۱۵ سال کار در تهیه این لغتنامه بود. منظور از گفتن این مطالب اینست که هر کدام از این نظریه‌ها و حتی نتایج آماری حاصل تلاش طولانی کار بر روی آنها بوده و چه بسا کتابهایی تحقیق شده و نوشته شده تا به این نظریات رسیده شود، در اینجا ۱۶ نظریه بصورت مجمل داده شده و ماحصل آنها امکانی را برای ارائه یک نظریه کلی تر فراهم می‌کنند.

کلید واژه: رشد زبان، تشکل زبان، نام بیرونی، نام درونی، ساوئر شدن، پیچین شدگی، کرئول شدن، زبان ترکیبی (زبان ملس)، زبان ریخته، زبان عقیم، جنسیت گرامری، ترکی، پرس، پهلوی، دری، فارسی، اسپرانتو

استناد (آپا): جفرلی، ا. پروسه تشکل زبان فارسی تحت تأثیر زبان ترکی (نگاهی به نظریه کلی تشکل زبان فارسی و ۱۶ زیر نظریه متشکله آن). ارومیه: فصلنامه تخصصی "مطالعات تاریخ آذربایجان و ترک" - جلد ۰۱، شماره ۰۲، زمستان ۲۰۲۴. ۸۶۹۰-۳۰۴۱ شاپا

Jafarli Ismail

Email:

sumernashr@gmail.com

Affiliation:

Turkish researcher

**The formation process of Persian language under the influence of Turkish language
(a look at the general theory of the formation of the Persian language and its 16 sub-theories)**

Abstract:

This article is a summary of the books "The formation process of the Persian language" and "Sahah Al-Ajam's Dictionary of Turkish Vocabulary".

In the general view of this article, it discusses the mutual influence of the three languages Turkish, Arabic and Persian, which have the most written works in the field of Islamic sciences, and explores the way the Persian language was formed under the influence of the Turkish language. The question here is when the Turks themselves had calligraphy before the coming of Islam. Why didn't they follow it? And at the same time, why did they pay so much attention to the Persian language? This issue is examined from the historical, linguistic, psychological and sociological point of view, and then the causes of the change in the history of this issue are discussed.

The main theory that this article aims to explain is that the Persian language is an innovative, simple and new language that was created in the 10th century AD (4 Hijri) in Mevra al-Nahr as a result of the mixing of the Arab, Sogdian and Turkic peoples of the region. Of course, this main theory is the result of a collection of sub-theories, which have been given by various Persian language researchers and experts and others. Of course, sub-theory does not mean that they are less important, each of them is a coherent and comprehensive theory that was presented by experts at a certain point in time, and finally, it is the set of these theories that leads us to present a more general theory. For example, when Saeed Nafisi says that the real homeland of the Dari (Persian) language is Khorasan and Mavral Nahr, and Pahlavi is in another area. Or when Dr. Shahrani writes that the mother tongue of no nation has not been Dari (Persian), in fact these theories are the result of a lifetime of efforts in this field. Apart from the issue of theories, even in the case of important statistical results, such a situation prevails. When Khanleri comes to the conclusion that there are no more than 200 simple verbs with reproductive ability in the Persian language, in fact, this conclusion is the result of his life. And similar to them, when the author of this article found 2,500 simple Turkish verbs and a total of 26,000 transitive verbs in the Ere dictionary, in fact, this finding was the result of 15 years of work in preparing this dictionary. The meaning of saying these things is that each of these theories and even the statistical results are the result of a long effort of working on them and perhaps books have been researched and written to reach these theories, here 16 theories are given in general and Their results provide a possibility to present a more general theory.

Keywords: language development, language formation, external name, internal name, Saverization, Pidginization, Creoleization, mixed language, cast language, sterile (non-reproductive) language, grammatical gender, Turkish, Pers, Pahlavi, Dari, Persian, Esperanto.

CITATION (APA): Jafarli, I. The formation process of Persian language under the influence of Turkish language (a look at the general theory of the formation of the Persian language and its 16 sub-theories). Urmia: "Studies on Azerbaijan and Turk's history" Specialized Journal, year 01, number 02, winter 2024, ISSN: 3041-8690.

Cəfərli İsmail

E-poçt:

sumernashr@gmail.com

Mənsubiyyət:

Türk dili mütəxəssisi

Fars dilinin türk dilinin təsiri altında formalaşması prosesi (Fars dilinin təşəkkülü və 16 alt nəzəriyyəsinə bir baxış)

Xülasə:

Bu məqalə "Farscanın təşəkkül prosesi" və "Türkcə Səhah ül-əcəm lüğəti" kitablarının xülasəsidir və qeyd olunan mənbələr və əlavə olunmuş qısa materiallar onların mənbələri ilə birlikdə təqdim olunur.

Bu məqalənin ümumi görünüşündə islam elmləri sahəsində ən çox yazılan əsərlərə malik olan üç dilin, yəni türk, ərəb və fars dillərinin qarşılıqlı əlaqəsi və fars dilinin türk dilinin təsiri altında necə formalaşmasından bəhs edilir. Burada sual budur ki, türklərin İslamdan əvvəl özlərinə aid xətt və yazıları olduğu halda, niyə onu davam etdirmədilər və niyə fars dilinə bu qədər önəm verdilər?

Bu məsələ tarixi, linqvistik, psixoloji və sosioloji yönərdən araşdırılır və daha sonra bu prosesin və gedişatın dəyişməsinin səbəbləri müzakirə edilir.

Bu məqalənin izah etməyə çalışdığı əsas nəzəriyyə ondan ibarətdir ki, fars dili miladi 10-cu (hicri 4-cü) əsrdən əvvəl mövcud olmayaraq, maverə ün-nəhr'də yeni icad edilmiş bir dil olmuşdur. Təbii ki, bu əsas nəzəriyyə müxtəlif fars dili tədqiqatçıları və mütəxəssisləri və başqaları tərəfindən irəli sürülən bir sıra alt nəzəriyyələrin nəticəsidir. Əlbəttə, alt nəzəriyyənin mənası onların daha az əhəmiyyət kəsb etməsi demək deyil, onların hər biri müəyyən bir zamanda mütəxəssislər tərəfindən təqdim olunan ardıcıl və əhatəli bir nəzəriyyədir və son nəticədə onların toplamı bizə daha ümumi bir nəzəriyyə verir. Məsələn, vaxti Səid Nəfisi deyir ki, dəri (fars) dilinin ilkin vətəni Xorasan və Mavirainnəhrdir, pəhləvi dili isə başqa bir bölgədədir. Yaxud Dr. Şehrani fars-Dəri dilinin bu günə qədər heç bir xalqın ana dili olmadığını yazanda, bu nəzəriyyələr əslində bu sahədə bir ömür boyu aparılan zəhmətin nəticəsidir. Nəzəriyyələr bir yana qalsın, bu, mühüm statistik nəticələr üçün də belədir. Məsələn, N.Hanlari fars dilində 200-dən çox sadə və törəmə felin olmadığını qənaətinə gəldikdə, bu qənaət əslində onun həyatının nəticəsidir. Və onlara bənzər şəkildə, bu məqalənin müəllifi türkcə "Erk" lüğətində 2500 sadə fel və ümumilikdə 26000 düzəltmə və törəmə feli aşkar etdikdə, bu tapıntı əslində bu lüğətin hazırlanmasında 15 illik zəhmətin nəticəsi idi. Bunun mənası budur ki, bu nəzəriyyələrin hər biri onlar üzərində işləmək üçün uzunmüddətli səylərin nəticəsidir və bəlkə də bu nəzəriyyələrə çatmaq üçün kitablar araşdırılıb və yazılıb, lakin burada 16 alt nəzəriyyə ümumiləşdirilib və daha ümumi bir nəzəriyyəyə varılmışdır.

Açar sözlər: dil inkişafı, dil formalaşması, xarici ad, daxili ad, Saverizasiya, Pidginləşdirmə, Kreolizasiya, hibrid dil, yığma dil, qısır dil, steril dil, qrammatik cins, türk dili, esperanto. fars, pəhləvi, dəri

CITATION (APA): Cəfərli, İ. Fars dilinin türk dilinin təsiri altında formalaşması prosesi (Fars dilinin təşəkkülü və 16 alt nəzəriyyəsinə bir baxış). Urmiya: "Azərbaycan və Türk tarixi araşdırmalar" İxtisaslaşdırılmış Jurnal, il 01, nömrə 02, qış 2024, ISSN: 3041-8690.

Ceferli İsmail

E-posta:

sumernashr@gmail.com

Üyelik:

Türk dil tarihi uzmanı

Türkçenin Etkisinde Farsçanın Oluşum Süreci (Fars Dilinin Oluşumu ve 16 Alt Teorisine Bir Bakış)

Özet:

Bu makale, "Farsçanın oluşum Süreci" ve "Türkçe sehah ül-acem Sözlüğü" kitaplarının özeti olup, adı geçen kaynaklar ve eklenen kısa materyaller, kaynaklarıyla birlikte sunulmaktadır. Bu makalenin genel görünümünde İslami ilimler alanında en çok yazılı esere sahip olan üç dil, yani Türkçe, Arapça ve Farsçanın karşılıklı etkileşimi ele alınmakta, ve Fars dilinin Türk dilinin etkisinde nasıl oluştuğu irdelenmektedir. Buradaki soru, İslam'ın gelişinden önce Türklerin hat ve yazılı dilleri olduğu halde Neden onu takip etmediler? ve Fars diline neden bu kadar önem verdiler?

Bu konu tarihsel, dilsel, psikolojik ve sosyolojik açıdan irdelenmekte, ardından bu süreçte tarihteki değişimin nedenleri de tartışılmaktadır.

Bu makalenin açıklamayı amaçladığı ana teori, Fars dilinin MS 10. yüzyıldan (Hicri 4.) önce var olmayarak, yenice icat edilmiş bir dil olduğudur. Elbette bu ana teori, çeşitli Fars dili araştırmacıları ve uzmanları ve diğerleri tarafından ortaya atılan bir dizi alt teorisinin sonucudur. Elbette alt teorilerin anlamı onların daha az önemli olduğu anlamına gelmez, her biri belirli bir zamanda uzmanlar tarafından sunulan tutarlı ve kapsamlı teoridir, ve sonuçta bunların toplamı, bizi daha genel bir teoriye sunmasıdır. Mesela Said Nefisi, Dari (Farsça) dilinin asıl vatanının Horasan ve Mavral ün-nehr olduğunu, Pehlevi dilinin ise başka bir bölgede olduğunu söylerken, Ya da Dr. Şehrani bugüne kadar hiçbir milletin ana dilinin Farsça-Darice olmadığını yazdığında, aslında bu teoriler bu alanda bir ömür boyu süren çabaların sonucudur. Teoriler konusu bir yana, önemli istatistiksel sonuçlar için de böyle bir durum söz konusudur. Örneğin N. hanleri, Farsça'da 200'den fazla basit ve türeme kabiliyeti olan fiilin bulunmadığı sonucuna vardığında aslında bu sonuç onun hayatının hasilidir. Ve onlara benzer şekilde Bu makalenin yazarı türkçe Erk sözlüğünde 2.500 basit fiil ve toplam 26.000 geçişli ve türeme kabiliyeti olan türkçe fiil bulunduğunda, bu bulgu aslında bu sözlüğün hazırlanmasında 15 yıllık bir çalışmanın sonucuydu. Bunları söylemenin anlamı şu ki, bu teorilerin her biri üzerinde uzun bir çalışma çabasının sonucudur ve belki bu teorilere ulaşmak için araştırılmış ve kitaplar yazılmıştır, ancak burada 16'ya yakın teori özet olarak verilmektedir, ve şunların sonucu olarak daha genel bir teori sunulmağa çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: dil gelişimi, dil oluşumu, dış ad, iç ad, Saverleşme, Pidginleşme (picinleşme), Kreolleşme (Kreolizasyon, creolization), melez dil, yığma dil, kısır dil, gramer cinsiyeti, Türkçe, Esperanto. pers, Pehlevi, Deri, Farsça.

Kısatılmalar: (tr:türkçe. fa:farsça. ing:ingilizce. ar: arapça. S.:sayfa. MS: milattan sonra. H.: hicri)

CITATION (APA): Ceferli, I. Türkçenin Etkisinde Farsçanın Oluşum Süreci (Fars Dilinin Oluşumu ve 16 Alt Teorisine Bir Bakış). Urmiye: Üç Aylık "Azerbaycan ve Türkiye Tarihi Üzerine Araştırmalar" Uzmanlık Dergi, yıl 01, sayı 02, kış 2024, ISSN: 3041-8690.

Giriş

Bu makalede İslami ilimlerde en çok yazılı esere sahip olan Türkçe, Arapça ve Farsça dillerinin karşılıklı etkisi ele alınırken, Fars dilinin Türk

dilinin etkisi altında nasıl şekillendiği de irdelenmektedir. Soru budur:

Geçmişte Türk yöneticileri Türk diline önem ve değer vermediler mi?

Bu soru iki yönden yanıtlanmalıdır.

1) Dile tarihsel bakış: O dönemde resmi dil kavramı ve tanımı bugünkü anlamını taşımıyordu.

Bir dilin siyasal olarak desteklendiği, diğer dillerin dışlandığı söylenemez. [kaynak 1]

Osman Turan'a göre 11. yüzyılda bile Kaşgar'dan Yukarı Çin'e kadar Türk kağanları Uygur Türkçesini kullanıyor, Çinliler ve diğer doğu kavimleri Türklere mektuplarını bu yazıyla yazıyordu. Beyhaki'ye göre Gazne'nin saray dili ve Karahanlılardan gelen mektuplar Uygur Türkçesiydi. Selçuklular da her üç dili de kullanıyordu: Arapça, bilim ve din dili, Farsça edebiyat ve devlet dili, Türkçe saray ve ordunun diliydi. Melik Şah Farsça şiir yazdı ve mektuplarını Türkçe yazdı.

2)-Arap dili din, fıkıh, hukuk, edebiyat ve mensur şiir alanlarında güçlü iken, Pehlevi dili bu durumda değildi. Türkçede de hece ölçüsünde şiirler deyişede fıkıh ve hukuk alanında ilerleme çok deyildi. Bu nedenlerden dolayı:

-elFahrest, Futuh ul-Boldan, el-Akd ul-Ferid kitaplarına göre Hicri birinci yüzyılda Halife Abdülmelik bin Mervan'ın emriyle (65-86/ MS 685-705), ve Haccac ibn Yusuf (41-95/ MS 661-714) Divani işlerde, Pehlevi, Roman, Kıpti dillerini kaldırılarak, yerine Arapça kullanılmağa başlanılmıştır. (kaynak: N. hanleri, Dehhoda...)

-İslam hakimiyeti altındaki toprakların genişlemesiyle iki büyük halk ve onların dilleri (Farsça ve Türkçe) iki sebepten dolayı güç kazandı. Birincisi Arapların üstünlük kurma çabaları nedeniyle milli duyguların gelişmesi, ikincisi ise Arap dilinin zorluğundan ve çetinliğinden kaynaklanıyordu.

İkinci faktör üst düzey divan yetkilileri tarafından bile dile getirilmiştir. "Utba tarihi", "Yamini tarihi, 1035/427", "Musamere tül-Ahbar ve Masaire tül-Ahyar, MS 13. yüzyıl" kitaplarına göre: Selçuklu döneminde, Sahib Fahreddin Ali'nin başbakanlığı sırasında, Adli konuların onun anlayış ve yeteneğine uzak olmaması için sarayın dilini Arapça'dan Farsça'ya çevirdi. Yinede Konya'da Muhammed Bey İbni Karaman (ms. 5/15/1277) sarayın resmi dilinin Türkçe olduğunu ilan eder.[kaynak 1]

Fars dilindeki ilk eserler: İslam'dan sonra Fars dilinin canlanması 3 ila 4 yüzyıl sürer, ilk eserler 10. yüzyılda yazılır: Shahid Belhi (937), Rudaki Samarkandi (941), Şahname Abu Mansour (975), Firdevsi (1010).

Bu dönem bazı şiir beyitlerini 9-cu yüzyılda yaşayan Hanzal Badgeyisi'ye de atfederler.)

Türkçedeki ilk eserler: Türkçede Orhun ve Uygur alfabeli yazılar bulunmasına rağmen İslami yazılar 10. Yüzyıl sorasına aittir.

• **Doğuda** İbn Sina'nın (MS 980-1037) Türkçe eseri Kahire'deki Hadiveye Kütüphanesi'nde muhafaza edilmektedir. "Fehrest ul-mehtutat ulfarsiye" yazısında şöyle yazıyor: "İbn Sina'nın şiirleri ve bazı Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler".

Abu Said Abul heir (Horasan, MS 967-1049) Türkçe Rubaide şöyle diyor: (İran İslam Sena Konseyi Kütüphanesi, No. 2, versiyon numarası 1149, sayfa 275)

yelda gegesi şeme şebistan itken,

bir lehzedde alemlü gülüstan itken.

Bir müşkül işim düşübdür asan itken,

ey barçelerig(hamının) müşkülün asan itken.

▪ Yusuf has Hacib (MS 1079-1019), kutadgubilik kitabını yazar. (1070)

▪ Mahmut Kaşgari: (MS 1102-1008), Divan lügat Türk'ü yazar (MS 1072).

▪ Ahmed Yesevi, Divan-i Hikmet (MS 1103-1166). Ahmed Edib (MS 12) ütbe tül-Hakayik'i yazar.

• **Batıda (Azerbaycan'da):** Dede Korkut yazılar: Şamil Jamshidov ve Hossein Mohammadhani (Güneyli), kitabın son bölümünün yazımına dayanarak (temmet yazısına göre) yıl olarak (H. 444, MS 1052) yılı yazıldığını belirtiyorlar.

▪ Söhreverdi (1154-1191) Türkçe şiir yazar: [(Beyit 2)

"kiminse meksede kasid düşübdür, gerk getsin bunu ona eşitdür."

(Maksedini kendisine hedef edinen kişinin, bu yolda gitmesi ve onu bu konuda uyarması gerekir.)

Hasan Oğlu (İsferayin, MS 13. yüzyıl) Horasan'da türkçe şiir diyor.

Tebritz'de, Sahah-ül-Ajam sözlüyü yazılar

Kazvin'de İftihareddin Muhammed Bakri' Kalile Demne ve Sindbadname kitabını Türkçeye çevirmiştir (MS 1280-1190)) (585-H) 6678).)

Nasır Bakui, gazi Bürhaneddin, imaduddin Nasimi türkçe şiir divanı yazıyor (Hasan Rafiei)

Adnan Kara Esmailoğlu yazısında şöyle diyor: [Kaynak 1] Arapça yaklaşık 4 asır boyunca dini, idari, bilimsel ve edebi bir dil olarak kullanıldı. Bu dönemde Türklerin ve Farsların dilleri büyük değişimlere uğradı. Türkçede bazı değişim ve dönüşümler yaşansa da en fazla değişim ve dönüşüm Farsçada yaşanmaktadır.

1-Farsçanın yeni, basit ve karma bir dil olarak ortaya çıkmasının rasyonel nedenleri.

Girişten yola çıkarak şu soru ortaya çıkıyor: Geçmişte yazıya sahip olan Türkler neden Farsça'yı bu kadar desteklediler? Bir hadaki Farsçada ise 9. ve 10. yüzyıllardan önce tek bir satır yazı veya şiir bulunmamaktadır. Nedenleri şu şekilde ifade edilebilir:

- 1)- Hicri 9. yüzyıldan önce Farsça yazılmış tek bir beyit veya satır dahi yoktur.
- 2) Farsça bir yandan bileşik (yığma) bir dildi, aynı zamanda basitti.
- 3)- Bu dil, farklı bölgelerin memurları, tüccarlar ve büyük mülk sahipleri arasında basit bir iletişim dili olarak hükümet tarafından destekleniyordu.
- 4) Farsça yeni bir dil olarak hiçbir etnik grubun dili deyildi. Bu nedenle hem Türk hem de Arap yetkililer ve liderler tarafından destekleniyordu.
- 5) Çevredeki Pehlevi, Hotanca, Soğdice ve daha sonra Lori, Mazeni, Gileki, Beluçi ve Kürtçe gibi Aryan dillerinin yazı açısından geri olduğu ve ayrıca yeni oluşturulan farsçanın sözcükleri onların diline yakın olduğu nedeniyle, Farsça bu dillerin üzerine rahatlıkla oturabilir ve bu kavimler tarafından desteklenebilirdi.
- 6)-yukarıdaki kanıtlara birde psikolojik argüman artırılmalıdır.

İktidardaki yöneticiler, bazı durumlarda kendilerini sıradan insanlardan ayırmak ve onlara karşı üstünlüklerini ileri sürmek için saray dilini ve hiçbir halkın dili sayılmayan Dari-Farsçayı desteklemiş ve ondan yararlanmak istemişlerdi. Rus elitinin de çarlık ve ortaçağ dönemlerinde genellikle Fransızca konuşması ve bunu bir üstünlük faktörü olarak görmeleri bu doğrultuda yorumlanmalıdır. Böyle bir olgunun İslamiyet'ten sonra Türk hükümdarları arasında ve hatta bir asır öncesinde Kaçarlar sülalesinde, ünlü şair "Möcüz"ün şiirinde görmek olur:

Dünen şiir ile bir name apardım şahe irane,
dedi türkü nemidanem, mera to beççe pendarı?.(meni çocuk sanıyormusun?)
Özü türk oğlu türk, ama diyor türkü cehaletdir.
Xudaya müzmehil kıl taxtdan bu al'e kaçarı.

2- Fars dilinin oluşumunda bölgenin nüfus dengesi kanıtı

2-1- Bölgedeki Arap nüfusu:

(1) Yapılan araştırmalara göre (kaynak 40, 41), Fars dilinin Arapça kelimelerle dolup daşması ancak böyle bir etnik grubun yakınında Arap nüfusun varlığıyla açıklanabilir. Tüm tarih kitaplarında, İslam'ın gelişinden bu yana çeşitli Arap kabilelerinin Maverā ü-nehr'e geldiği veya göç ettiği belirtilmektedir: Örneğin, Mansur ciddi'nin "İran Tarihi" kitabında şöyle denmektedir: M. 715 (hicri 96) yılında Maverā ü-nehr ve Horasan bölgesinin Arap nüfusu şöyleydi: Basra nüfusu 9000 kişi, Bekr kabilesi 7000 kişi, Tamim 10000 kişi, Abdülkeys 4000 kişi, Azed 10000 kişi, Kufi 7000 kişiydi. Bu kabilelere 7000 takipçiyi de (mavali'leri) eklemeliyiz. Doğal olarak o dönemdeki nüfusun azlığını da hesaba katarsak bölgedeki Arap nüfusu hatırı sayılır bir sayıydı.

(2) Öte yandan Farsçadaki Arapça kelimelerin özelliği ve diğer Arapların dilinden farklı olması, bu topluluğun özel bir lehçeye sahip bir Arap topluluğu olduğunu göstermektedir. Örneğin Farsça'da 'inkılāp' sözü, isyan ve toplumsal ayaklanma anlamına gelirken, geleneksel Arapça'da darbe anlamına gelir, Arapça'da taarūf sözü birbirini tanımak anlamında olarak, Farsçada ciddi olmayan davet anlamına gelir. Farsçada eks çekene ekkas deyilir ama Arapçada elmüsevver deyilir. bu konuya daha çok '6-dilsel...' bölümde değinilir. [Kaynak 34]

2-2-Bölgedeki Türk nüfusu: Buhara hakkında yazılan ilk kitap Narşehi'nin (H. 320, MS 932) "Buhara Tarihi" adlı kitabıdır, burada şöyle yazar: "Şu anda Buhara olarak adlandırılan yer, kamışlıktı. Orası su ve çimen doluydu, çünkü orası ve Semerkand bölgesi karla kaplıydı... Türkistan'dan buraya geldiler, burada çok ağaç ve av vardı, beğendiler ve yerleştiler. -bu bölgede o dönem Hayatile, Hitaller ve Hazaralar çeşitli tarih kitaplarında adı geçen Türk boylarıdır.

2-3-Bölgedeki Soğd nüfusu: Semerkant merkezli bölgelerde yaşayan Soğdlular, İpek Yolu'nun ve ticaretin refahında büyük rol oynadılar. Soğdca, Sihun ve Cihun nehirleri arasındaki bölgelerde Aryanik dillerinin doğu kanadına ait bir dildi. Bu sözler, bu insanlar üzerinde en fazla araştırmayı yapan Dr. Badr ü-zaman Gharib'e aittir [kaynak: Zohra Zarshinas, 1374].

3-Yeni dil ve Fars dilinin yayılmasına dair rivayetli deliller

3-1-Abulkasim Firdevsi'nin Dari ve Farsça oluşumu üzerine girişi

Firdevsi'nin (MS 940-1025) Dari-Fars dilinin nasıl ortaya çıktığı ve onun tarih hakkındaki şiirleri, pratikte bu dilin yığma karma doğasını doğrulayan önemli bir tarihi belgedir.

(Ömer Sedvekkas`ı koşunla. Yolladı [İran] şahıyla Savaşa.)
(Bu Zamandan otuz ay geçti, Ve kadisiye`de Savaşdılar.[ve Yenildiler])
(İranlılara Ağladım, Sasanlılarada üzöldüm.)
(Bu Dönemden Dört yüz yıl geçti, Bunlardan heç yad olunmadı.)
(Dehgan"Varlı Malik-iranlı"Türk ve Araplardan, Karişmiş Bir ırk yarandı)
(ne Dehgandı, ne Türkdü, ne tazıdı, Sözler aslında oyun Kimidi)¹

Firdevsi, şiirlerinde ilk olarak Fars dilinin oluşmasına yol açan tarihi olayları anlatmakta ve Kadisiye savaşı sonrasında Sasanilerin tarih sayfasından çıkarıldığını, bundan sonraki 400 yıl boyunca Sasaniler'e atfedilen etnik gruplardan, ve Türkçe ve Tazi'den yeni bir dil doğdu.

Elbette Firdevsi burada etnik karışımla daha çok ilgileniyor ve yeni bir karma dil yaratanlar da karma insanlardır, bu aslında kendi deyimiyle günümüz şartlarında "bir tür dil oyunu" demektir. Firdevsi'nin de o dönemde bu konunun farkında olduğunu söylemek gerekir. Bu dil daha çok kreol (Creole) dilidir, doğal dil vasıflarından yoksun, sahte bir dildir ve oyun görünümündedir. Elbette Firdevsi bu dilin adını başka şiirlerinde de tam olarak şöyle ifade eder: [Kaynak 21: s. 64]

(Tazi Nasr zamanına kader varıdı, Nasr Şah olduğunda.)
(buyurdu Farsça ve Dari dili. Yazıldı ve sorun çözüldü)²

3-2- Klasik Fars şiirinde geçen Farsça ve Dari sözcükler

Klasik Fars şiirinde Dari ve Farsça, aynı dil olarak anılır. Bu konu şu şiir örneklerinde geçmektedir: (Firdevsî'nin şiirlerine yukarıda değinildi.)

Nasir hosrov: (ben dariceni domozların, ayağına, tökmerem)

(yonanja, pehlevice ve darice sözler söyledi)

bu şiirde, şair pehlevice ve darice`ni ayrı ayrı diller bilir.

Nizami: (darice yazmak, onun işidi, tazi ve darice buhara ve tabari civarındadır)

Farrohi: (şair bu şiiri gazneli mahmud`a diyor, bele ki o Dari kapisin parsılara açtı)

Hakani: (hakani pars ateşini (zardüşizmi) tazi dini karşısında koyar ve Dari dilini över)

(hakani tazi ve Dari dilini üstün bilerek yerini horasan civarında biler).

۱- عمر سعد وقاس را با سپاه، فرستاد تا جنگ جوید ز شاه، برین گونه تا ماه بگذشت سی، همی رزم جستند در قادسی،
بر ایرانیان زار و گریان شدم، ز ساسانیان نیز بریان شدم... برین سالیان چار صد بگذرد، کزین تخمه گیتی کسی نشمرد...
ز دهقان(ز ایران) و از ترک و از تازیان، نژادی پدید آید اندر میان، نه دهقان نه ترکونه تازی بود، سخن ها به کردار بازی بودا،
۲- به تازی همی بود تا گاه نصر، بدانگه که شد در جهانشاه نصر. بفرمود تا پارسی و دری، نبشتند و کوتاه شد داوری.

Hafiz: (ey hafız, vekti bülbül güzel ötür sende Dari dilinde onun sesini kes.)

Senai: (İsfahanlı tacın kimi, senin değerini tazi ve Dari demekle ucaldı)

Necibuddin jorbadgani: (şiiir demekde huyu dari`den uzaklaşsada, benim tazi ve deri`den başka iftiharım yoktur.)

Katran tebrizi: (eğer ben şiiir diyenleri kısgansaydım darice şiiir demezdim)

vasil: (dürrac "kuş adı" darice danışar ve fahte "kuş adı" pehlevice aşikane gazel diyor.)

unsuri: (senin işlerinle hayır anlamı iyi olup, senin danışılığınla Dari dili şirin olup)

Şems tebesi: (aceb olmaz, isa tazi dilli olson ve dari şiiirine aşik olsun)

Suzeni: (senin hüsusiyyetlerin benim için, Dari dili ile asan olacaktır)

Jebelli: (senin övgünü darice deyerem nece ki tanrı övgüsünü hejazice diyor.)

enveri: (sağır adam da darice danışılrsa tamah eder. Konuşmağa heves eder)

Muezzi: (o zamanki darice konuştum ağzımı dorr ile doldurdu.)

Sadi: (minler bülbül gerek sende darice konuşmağı öğrensın)

Laedri: (evliya seni drice hamd ederler)

Ikbal: (hindi güzel olsada, darice daha şirindir)

Halili: (darice diyorum çünkü o benim atababalarımın kalmadır.)³

3-3- Horasan ve Maverâ ü-Nehr de 10. Yüzyılda, Pehlevi dili dışında, Fars dilinin yaranması, Fars dilbilimcilerin dilinden

۳- ناصر خسرو: من آنم که در پای خوکان نریزم، مر این قیمتی درّ لفظ دری را، سخن را نشان جست بر رهبری، ز یونانی و پهلوی و دری، نظامی: نظامی "که نظم دری کار اوست، دری نظم کردن سزاوار اوست. زان سخنها که تازیست و دری، در سواد بخاری و طبری، فرخی: اندر عرب درّ عربی گوئی او گشاد، او باز کرد پارسیان را در دری، خاقانی: دید مرا گرفته لب آتش پارسى زتب، نطق من آب تازیان برده به نکته دری، چون به تازی و دری یاد افاضل گذرد، نام خویش افسر دیوان به خراسان یابم، حافظ: چون دلایل فصاحت فروشد ای حافظ، تو قدر او به سخن گفتن دری بشکن، سنایی: با شرف گشتی چو تاج اصفهانت جلوه کرد، پیش تخت تاجداران لفظ تازی و دری، نجیب الدین جریادقانی: طبعش از شعر دری گرچه تحاشی کرده است، کی نباشد شرف بنده به تازی و دری، قطران تبریزی: گر مرا بر شعر گوین جهان رشک آمدی، من در شعر دری برشاعران نگشادمی، واصل: دراج در نظم دری سفت و فاخته، سر کرد عاشقانه غزل های پهلوی، عنصری: آیا به فعل تو نیکو شده معانی خیر، و یا به لفظ تو شیرین شده زبان دری، شمس طیبی: نیست عجب گر شود عیسی تازی زبان، از پی گفتار او عاشق شعر دری، سوزنی: صفات روی تو آسان بود مرا گفتن، گهی با لفظ دری و گهی به شعر دری، جبلی: پیوسته به الفاظ دری وصف تو گویم، چون مدح خداوند به الفاظ حجازی، انوری: طمع بگشاید ز شرح و بسط او جذر اصم، چون زبان نطق بگشاید به الفاظ دری، معزی: دست رادش در دهانم درّ دریایی نهاد، چون ببارید از زبانم پیش او درّ دری، سعدی: هزار بلبل دستان سرای عاشق را، بیاید از تو سخن گفتن دری آموخت، لادری: گر حمد تو بر قبیل ابدال نگارند، خواند به نماز اندر شعر دری ابدال، اقبال: گرچه هندی در عذوبت شکر است، طرز گفتار دری شیرین تر است، خلیلی: دری گویم، دری آن من است، این زبان، ارث نیاکان من است.

Bu bölümde Fars dilinin Horasan bölgelerinde ortaya çıkışı ve Aryancı düşünceli Fars uzmanların sözlerinden örnekler verilmektedir:

▪ **Dr. Nadir Vezinpur:** Samaniler ve Gazneliler döneminde Horasan'da Fars dili genel olarak konuşulurdu ve Dari-Farsça lehçesi doğu İran halkının lehçesiydi [Fars dilinde edebiyat tarihi ve düşüncenin evrimi. s. 41-42]

▪ **Fruzanfer, Zarrinkub ve başkaları:** Dari dili Belh ve Horasan halkının diliydi... [Liselerin dördüncü yılı için Farsça okuma ve edebiyat tarihi, baskı 1335. s. 6]

▪ **Seid Nefisi:** Bana göre Dari dilinin asıl vatanı Horasan ve Maverā ü-nehr'dır ve bu şehirlerin güney sınırları Nişabur ve Gorgan'dır. İran'ın kuzey, güney, batı ve merkezindeki halkın dili Pehlevi idi. [Fars dili ve edebiyatında modernlik üsulu üzerine makale, Gelecek Dergisi, Sayı: 1, 1323, s. 92-91].

Ve yine diyor ki: Buhara ve Semerkant'ta yaygın olan Fars dili, Maverā ü-nehr'de ve Samaniye sarayında yaratılmış olan Arapça, Soğdca ve Harezmce dillerinin birleşimiydi. (Rudaki'nin yaşam ortamı ve koşulları ve şiirlerinin anlatıldığı kitap).

Bir dilbilimci olan Dr. Haydari Melayiri, bir videoda Horasan'ı Dari (Farsça) dilinin oluştuğu yer olarak görüyor, ayrıca o videoda Pehlevi dilinden örnek bir metin okuyor, bu iki dil arasında ortak bir nokta bulmak zor görünüyor.

▪ **Peştun dili uzmanlarından Abdul Hay Habib** (1910-1984) şöyle diyor: Dari (Farsça) dili Pehlevi'den doğmamıştır ve bulunan taş yazıtlar da bunu kanıtlamaktadır.

Fars dili uzmanı Profesör Abdul Ahmad Javid şöyle diyor: Farsça üçüncü yüzyılda Belh, Buhara, Herat ve Sistan bölgelerinde ortaya çıktı ve ondan önce bu dilde tek bir şiir, risale ve kitap görülmedi. ve bundan başkası olamaz.

▪ **Melik üş-Şüera Bahar:** Deri-Farsça dili aslında Maverā ü-nehr, Semerkant ve Buhara, yeni Taciklerin yaşadığı yerin diliydi (yıl 1330).

Mahmud Afşar (1362-1372) şöyle yazmıştır: İran'dan önce Fars dili Afganistan ve Tacikistan bölgesine aittir ve menşe yeri eski Horasan, Afganistan, Maverā ü-nehr, Belh ve Gazne idi.

▪ **Bahram Nurmuhemmedi** şöyle diyor: Pehlevi ve Dari iki paralel dildi; birincisi Fars iyaletinde, ikincisi Afganistan'da ve maver ü-nehr'in diğer tarafında ortaya çıktı.

Zabihullah Sefa, "İran Edebiyatı Tarihi" adlı kitabında şöyle yazıyor: Fars dili, bugünkü Fars bölgesine ait değildir, böyle bir düşünce yanlıştır ve cehaletten kaynaklanmaktadır.

Parviz Natil hanleri (Fars dili uzmanı, 1347) diyor ki: Farsça aslen İran'ın doğu ve kuzeydoğusunda doğmuştur.

Bu bağlamda, aralarında **Dr. Razik Ruyin, Mustafa ömerzi, Said Mahdum Rehin**'in de bulunduğu İran ve Afganistan'daki birçok Dari ve Fars dili uzmanından söz edilebilir.

Fars dilinin bugünkü Fars vilayeti olarak bilinen bölgeye ait olmadığı gerçeğini ünlü şair Hafız'ın şiirlerinde de görürüz. (Hicri 8. Yüzyıl)

(Hafız'ın yüreğe yatan şiirinden o kes anlarki, Dari sözünden bilsin.)⁴

Dr. Şehrani⁵ "Fars Dili" kitabında şöyle yazıyor: [kaynak 21, s. 92]

Bugüne kadar hiçbir milletin ana dili Dari (Farsça) olmadı, bu dil sadece okullarda okutuldu. Buna benzer şekilde Timurlular döneminde Urdu diline yığma-rihte deniyordu. Ancak bu dil Dari dili gibi yaygınlaşamadı, sadece Pakistan'da kendine yer açtı. Bir zamanlar Bangladeş'te bunu zorunlu hale getirmesi istenmişti ancak insanlar protesto etti ve durum tersine döndü. Ve Bangladeşliler ana dillerini resmileştirdi. Bu olay, Dari (Farsça) dili ile, Urdu dilinin aynı değerini ve kaderini ifade etmektedir. Yine aynı yerde Şehrani şöyle diyor: "Farsça şiir diyen Türkleri İran (fars) edebiyatından çıkarırsak geriye sadece Hafız ve Sadi ve çok az şair kalır." Ve tabi ki Hafız ve Sadi de şiirlerini "Atabay Sad" ve türk şahlarına yazmışlardır.

Genellikle Aryanist ve Türk karşıtı düşünceye sahip olan Fars dili uzmanlarda bu sonuca varmışlarki farsça, eski pehlevi dilinin devamı değildir.

1)-Tarihsel olarak Farsça ve Pehlevi aynı anda iki ayrı dil olarak yaşamışlardır.

2)- Coğrafi açıdan Farsça mavera ün-nehr civarında, ve Pehlevi İran'ın orta ve batısında (beyn ül-nehrin civarında) kullanılmıştır.

4-Tarihsel argüman, Samanilerle diğer etnik gruplar arasındaki ilişki

Yeni Şuubiye (yeni fars nasyonalizmi), Fars edebiyatının ortaya çıkışını Sâ mânîlere bağlamak için, onların Fars olduklarını ispat etmeye çalışır. Bunun temel nedeni, Fars dilinin yeni ve kaynaşma sonucu ortaya çıkması şüphesini ve kanıtını silmek istiyor. aynı zamanda bu görünümü vermek istiyor ki Fars dili aslınta eski pehlevi (pers) dilinin devamıdır, ve başlangıcında bu dilin yükselişinde Samanoğulları büyük çaba göstermişler.

Şuaybi'nin Samanoğullarının Fars olduğu yönündeki gerekçelerinin mantıksal bir temeli yoktur, çünkü Gaznelilerin Türk olduğunu gösteren aynı nedenler Samaniler için de geçerlidir:

۴- ز شعر دلکش حافظ کسی شود آگاه، که لطف طبع و سخن گفتن دری داند.

5-Dr. inayetullah şehrani, 29 Kasım 1942'de Afganistan'ın Badahşan iyaletinde doğdu. 1962 yılında Kabil Üniversitesi Eğitim ve Öğretim Fakültesi'nden mezun oldu ve 1971 yılında Eğitim ve Öğretim Üniversitesi'nde yardımcı doçent oldu. Daha sonra 1982 yılında ABD Arizona'ya gitti ve üç yıl sonra eğitim alanında doktorasını aldı. 1992 yılında İslamabad Uluslararası İslam Üniversitesi'nde Orta Asya Araştırmaları Bölüm Başkanı olan Şehrani, 1995 yılında Amerika'ya döndü ve Bloomington, Indiana, ABD'de yazı ve araştırma yapmaya başladı. [http://farabiaward.ir/conf14/files/site1/najafi]

(1)-Narşehi'ye göre [kaynak 9] Türkler Buhara'yı yarattığı gibi Semerkent'i de yarattılar.

(2)-Narşehi, Samanilerin soyağacını şu şekilde vermiştir: Saman hodat bin hameta bin Nuş bin Temğasb (Saman bin Hasman bin Toğan), şadel bin Bahram çubin bin Bahram Hasis ve...-

Genel olarak o zamanlar 3-4 nesilden fazla şecere belirlemek mümkün değildi, dolayısıyla pratikte bu şecere de 3-4 nesil öncesi sahtedir, çünkü Toğan ile Bahram arasında 200 yıllık bir boşluk vardır. Bahram çubin bir Part komutanı olarak, 590 yılında Sasanilere karşı ayaklanır, buradaki doğru şecerenin Saman bin hameta/ cesman, Toğan/ Tamğat" ve daha doğrusu Saman olduğu söylenebilir. Yukarıdaki soyağacında Toğan kelimesinin daha fazla açıklanmasına gerek yoktur ve bu kelime türkçe de doğurganlık ve yaratılış kavramlarını içermektedir. [kaynak 10]

Yine haman kaynak esasında Dr. Lokman Baymatov'a göre Saman, Türkistan bölgesinde Semerkant, Buhara ve Belh yakınlarında köy adıdır, [Behreddin Şark'ın Güney Türkistan'ın kısa tarihini anlatan yazısı Belh bölgesini de türk olarak göstermektedir]. Bu bağlamda bu makalenin yazarı İran'da Saman adında 23 yer ismine rastlamış olup bunların tamamında halihazırda Türkler yaşamaktadır. Günümüz İran bölgesinde, Şahrkord, Save-Novberan, enzeli-ğazian, Germi ve Ardebil şehirleri çevresinde aynı adı taşıyan köyler buluyoruz ve İsfahan yakınlarında Saman adında büyük bir türk şehri var. ve Tebriz'de Saman meydanı vardır. Yine türk şehirleri olan Sarab, Marağa ve Save şehirlerinin yakınında bu adı taşıyan dağlar vardır. [kaynak 12, erk sözlüyü]

▪ Dağ isimlerine bakıldığında Türk şehirlerinin yakınında bulunması bu dağlara bu isimleri Türklerin verdiğini göstermektedir, aynı durum köy isimleri için de geçerlidir. ayrıca Şahabad Lar, Kirman-Şahdad yakınında saman köy adlarını görüyoruz.

Yukarıdaki içeriklere göre Samaniler adında geçen Saman kelimesinin şekli ve anlamı mevcut isimlerden ayrı olmayacağı gibi geçmişin Saman'ı da Türk boylarından ayrı olmayacaktır.

(3)-Şuubiye genellikle Fars şairlerinin varlığını Sâ mânîlerin Fars olduğuna delil olarak kabul eder, bu durumda Gaznelilerin ve Selçukluların Sâ mânîlerden daha fazla, fars olması gerektiğini söylemek gerekirken, durum böyle değildi. Yani o dönemdeki Farsça şiir diyen şairleri desteklenilmesi, Fars olmalarından değil, aşağıda sıralayacağımız başka nedenlerden kaynaklanıyordu.

(4)- Şeyh Fazlullah'ın yazdığı Câ me ut-Tevârih kitabında da Sâ mânîler hakkında yazılmış çok ilginç bir tabir vardır, kitabın içeriği gayet açıktır ve fazla yoruma ihtiyaç duymaz. ve yukarıda bahsedilen içerikleri ifade etmektedir. [Câ me ut-Tevârih: Ahmed Atash'ın çabası, 1362, Tahran, World of Books, sayfa 3]

"Daha önce Dib Yabgoy'un [Yabğu] oğlu Oğuz'un tarihinde böyle yazar: Peygamberlerin sonuncusu Seyyid El-Mursel Muhammed Mustafa peygamberliği zamanına kadar onun soyundan gelenler kral olmuşlar. Tuğral, Merv şehrinde yirmi yıl kral oldu ve vefatından sonra yerine kardeşi Tukak oturdu, o da yedi yıl hükümdarlık yaptı ve Sahabenin çağdaşydı, Allah hepsinden razı olsun, ölünce Doğur Yabgu'yu kral yaptılar, on iki yıl hüküm sürdü. Bu olaydan sonra Saman Yabgu [Saman Yabğu], yani soylu oğul alındı. Maverü'n-nehr'da bir kral olarak, Taziklerin Saman hüdud dediği, bütün Samanilerin babasıdır, sonra krallığı Aghem Yabgu'ye verdikleri, ardından Kokem Yabgu'nin kral olduğu kişidir... »

-Yukarıdaki kanıtlar dışında Samaniye sarayında Simjur ve oğlu İbrahim, Taş/Teş, Begtüzün, Hoca Fayig gibi komutanlar Türk Memlük olduğu belirtilmektedir ve bu da Samani ailesi ile türkler arasında yakın ilişkilerin varlığına işaret etmektedir. ve bu iletişim düzeni o kadar güçlü ve doğaldı ki, Abbasi sarayında da bu model aynen kopyalanıp kullanıldı.

(5) nihayet buki, Samanoğulları zamanında ve ondan öncesinde Fars adında bir kavim yoktu ki biz gelek bu hükümeti farslara bağlayak. Dolayısıyla bu açıdan bakıldığında Şuubiye'nin reklamlarında entelektüel bir çatışma söz konusudur.

Her halükarda bu mesele tarihsel bir mesele olarak gündeme getirildi çünkü Samanîleri farslara atfetmek tarihsel gerekçelerden yoksundur, elbette bu konu çoğunlukla Şuubiye'nin psikolojik bir meselesi olarak değerlendirilmelidir. Çünkü Aryanistler ülkenin bütün mali ve iletişim kaynaklarını arkalarına alarak büyük propagandalarla, mantıki ve tarihi gerekçelere dayanmaksızın, istirler bu hanedanın Türk olmadığını, ve ayrıca Fars olduklarını tartışmasız ve şüphe edilemez biçimde göstermiş olsunlar, ve fars dilini doğal bir dil gibiymiş gösterebilirler.

5-dış ad kanıtı ve farsçanın yeni bir dil olma meselesi

Etnik isimler (Etonimler) dış ve iç isimlerden oluşur, dış isimler (exonyms) kendilerine ulusun dışından verilen isimlerdir ve iç isimler (autonyms or endonyms) kavim ve halkların kendileri kendilerine taktıkları isimlerdir. Bir ulus söz konusu olduğunda içsel bir ismin bulunmaması, o ulus hakkında bazı soruların ortaya çıkmasına neden olur.

▪ **Dari dili:** Bu isim, el-Fehrest, İbn Mügeffe ve Samaniler tarafından kullanılsa da "dar: gapı" ve "saray" anlamına gelir, yani o dönemde hiçbir kavim bu isme sahip çıkmamıştır.

▪ **Parsi/Fars dili:** İslam'ın ilk dönemlerinde bu dil için Farsça veya parsça kelimesi kullanılmazdı, o dönemde Pehlevi dili kullanılıyordu, halk ve ülke için Pers, Pars ve Fars kelimeleri kullanılıyordu. Peygamber Efendimiz'in mektubunda şöyle buyururlardı: "Ben Allah'ın Resulü Muhammed'im, büyük Fars'ın şahı.....من محمد رسول الله الا كسرى عظيم فارس."

▪ **Tacik dili:** Dehhuda bu kelimenin anlamını şu şekilde vermektedir: Türk olmayanlar arasında büyüyen Arap çocuklarına Tazik veya Tacik denirdi. Yene Tacikçe kelimesi de bu halk için yabancı bir isimdi.

Bu halda "Dari, Fars ve Tacik" adlarını herhangi bir etnik grup tarafından kendilerine verilmemiştir. ayrıca böyle deye biliriz, aslında bu isimleri kendilerine veren bir kavim kişiler yokmuş.

6-Dilbilimsel deliller

6-1-Farsça'nın Arap dilinin etkisiyle değişmesi

Çeşitli kaynaklara göre (İranlı veri bilimi uzmanları vb...) Farsça kelime dağarcığında Arapça kelimelerin ortalama payı %55-60, Türkçe %15-20, Latince %5, Farsça %15-20'tir.

Sorun şu ki, kitle iletişim sistemlerinin ve sosyal imkanların bu kadar zayıf olduğu bir dönemde, Farsça yazıların başlangıcındaki kelime dağarcığının yüzde 60'ı Arapça nasıl oluşabiliyordu?

Örneğin Türkçeye yavaş yavaş Arapça kelimeler girerken, Dede Kurkud, Kutadgubilik, Divan`i Hikmet`i Yesevi' kitaplarında Arapça kelimelerin oranı oldukça düşük (%4-5), gazi Bürhaneddin ve Nesimi`de, ortalama 30'du. Füzuli'de bu oran %50'ye ulaştı, diğer şairlerin yazılarında, özellikle aşık şiirlerinde ve hece ölçülü şiirlerde bu oran çok daha azdı.

- Cevabı bulmak için Kreol dillerini ve Fars dilinin özelliklerini bilmek ve buna dayanarak bölgenin o dönemdeki nüfus dengesini bilmek gerekir:

1-Öncelikle kreolizasyon (kreolleşme) olgusunu açıklıyoruz.

Bölgenin tüccarları ve elitleri arasında genellikle geçişsiz⁶ kelimelerden oluşan konuşma ve işaret diline saver dili (İspanyolca Saver 'bilmek' kelimesinden gelir) adı verilmektedir. Bu dil biraz gelişerek picin dili (İngilizce pidgin) ve ardından kreol dili (İspanyolca criollo) düzeyine ulaşar.

Günümüz dünyasında çeşitli toplumsal ve tarihsel nedenlerden dolayı anadil düzeyine ulaşmış çeşitli karma dilleri görmekteyiz, Haiti, Martinik, Guadlop'de Fransız kreol (Creole) dilleri belirgindir, Jamaika'da İngilizce kreol (Creole) dilleri konuşulmaktadır... Ayrıca Portekizce ve Hollandaca Criol dilleri de vardır. [Kaynak 2, babək cavanşir "11 Ağustos 2018", berke vardar, açıklamalı dilbilim terimləri sözlüyü, s. 129.]

6-Nesnesi olan fiillere geçişli fiil denir. Örneğin: "Masayı taşıyalım." Bu cümlede "taşımak" eylemi geçişlidir çünkü "neyi" sorusuna cevap verir. Geçişsiz fiiller ise nesne almaz. Örnekler: Ağlamak, uyumak, gülmek, yorumlamak, bakmak.

2) Nüfus nedenleri bölümünde de belirtildiği gibi Farsçadaki Arapça kelimelerin özelliği ve geleneksel Arap dilinden farklı olması, Arapçanın özel bir lehçesinin Farsça'ya girdiğini göstermektedir. Yani Fars dilinin oluşumu sırasında bölgeye özel şiveye sahip Arap kavimleri gelmiş veya getirilmiştir.

Farsçadaki Arapça kelimelerden örnekler:

- (1) Arapça olan Asr(asır), Tarih, Şehid gibi kelimeler aynen farsçada kullanılmaktadır.
- (2)- Bazı Arapça kelimeler Farsça'da ayrı bir Arapça kelime ile görülmektedir: Hamiş yerine haşiye, iadetütteb (اعادةالطبع) yerine tecdidçap (yeni baskı), ehtiyat yerine zehire (ذخیره rezerv), mesadir yerine menabe (kaynaklar).
- (3)- Bazen Arapça anlamlardan ayrı olarak farklı anlamlar da kullanılır: Haris, Arapça'da olumlu arzu anlamında, Farsça'da ise olumsuz açgözlülük anlamında kullanılır. Cerime Arapçada cinayet, farsçada ğeramet(para cezası)... [kaynak 34]

6-2- Farsçada Türk dilinin etkisiyle gramer değişiklikleri

Ural-Altay dillerinin temel özellikleri: Estonyalı Wiedermann 1838, Türk dili ile Hint-Avrupa dilleri arasındaki farkı 14 başlıkta şu şekilde vermektedir [Kaynak 28, heyet, Türk tarihi ve lehçeleri s. 26-28]

1-Ural-Altay dilleri, ses uyum yasasına sahiptir.

2- Bu dillerde gramer açısından cinsiyet ayrımı yoktur. Örneğin Türkçede "O" hem erkek hem de dişil zamirdir. "O Gençtir". İngilizce: " she is young, he is young ". Arapça: " هو شاب، هي شابة". Farsça: u cavan est. (او جوان است)

▪ Aryanik dilleri arasında, eski Ahameniş veya (şuubilerin dediği) pers dili, Avesta, Hotani ve Soğd dilleri gramer açısından cinsiyet ayrımlarına sahiptir ama Part, ve Aryanik dil olan Pehlevi ve Farsçada gramer cinsiyet yoktur.

Gerek İslam öncesi Batı İran'ın Pehlevi dili gerekse İslam'dan sonraki üçüncü-dördüncü yüzyıllarda Doğu İran'da ortaya çıkan Fars dilinde eril ve dişil cinsiyet zamirlerinin bulunmaması, bu iki dilin türçeye benzer bir yapı bulduğunu göstermektedir. Hint-Avrupa ve Arap dillerinin tamamında zamirler erkek ve dişi esasına göre tanımlanırken, sadece Türkçede erkek ve dişi arasında bir fark görülmemektedir.

▪ Bazi analizlerde Dede Korkud ve Firdevsi'nin kitabını mükyise ederek, genellikle kadın meselesini ele alma farklılıklarını kentleşme öncesi ve sonrası yaşam biçimine bağlamak isterler. Yani kadın-erkek eşitliği dede korkut'da kentleşmeden önceki yaşama denk geliyor,

ve kadınlara yönelik ataerkil ve hatta aşağılayıcı muameleyi Şehname'de şehir yaşamıyla ilişkilendiriyorlar. Bu argümana dayanmak bir tür indirgemeciliktir. Dilbilgisel ve dilsel cinsiyet farklılaşması da kadın ve erkeklerden farklılığı konusuna ilişkin yöntem ve sosyal davranışta önemli bir faktör olarak kabul edilmekte ve bu konu Türk ve Aryan toplumunda açıkça görülmektedir.

3-Türk dilinde tanım kelimesi yoktur, Türk dilinden etkilenmiş, Fars dilinde de tanım kelimesi yoktur. Hint-Avrupa dillerinde tanım kelimesi bulunur. Örnek: türkçe: kitap, ingilizce: [the book](#))

4-Türkçede ekler kullanılır.

5- Türkçede İyelik eki alan isimler kullanılır (Türkçe: evim, Farsça: hane`em veya hane`ye men, Arapça: beyt`i, İngilizce: my home)

6- Fiillerin biçimleri zengin ve çeşitlidir.

7- Türk dillerinde Hint-Avrupa dillerinden farklı olarak ek, kelimedden sonra gelir.

8-Sıfatlar isimlerden önce gelir: türkçe: yüksek dağ; farsça: kuh`e bozorg. Arapça: cebelün kebirün. İngilizce: big mountain.

Elbette Türkçe sıfat-movsuf kuralı farsçayada geçerek bu kural esasında vahit kelimeler düzelir: Nevruz, bedbaht, hoşnam, Nikunehad.

9-türkçede Rakamlardan sonra artı işareti gelmez. Bu Türk kuralı Fars dilini de etkilemiştir (tr:üç Kitap, fa:سه کتاب, ing:Two Books, ar:ثلاثة كُتُب).

10-Karşılaştırma "Meful minh, ablatif" ile düzeler (Türkçe Dan/Dan Farsçad :ez از), (türkçe: bu ondan büyüktür. Farsça: (این از آن بزرگتر است).

11-türkçede Yardımcı fiil (belirli fiil) için sahip olmak yerine var olmak fiili (imek) kullanılır. Örnek: Türkçe: Hava Soyuktu. Farsça: Hava serd est.

12- türkçede Olumsuz fiilin özel bir elameti vardır: Tr: gitmek ve gitmemek. Fa: رفتن، نرفتن. ing: to go and not to go

13-türk dillerinin soru ekleri vardır (mi, mu): Tr: Getti mi? Fa: آیا رفت? Ing: did she go? did he go?

14- Bağlaçlar yerine fiil kalıpları kullanılır: türkçe: Ayrılmadan önce. Farsça: قبل از رفتن

Dilachar'a göre Türk dili ile Hint-Avrupa dilleri arasındaki temel fark, cümlelerin (sentaks) sözdizimsel düzenidir. Kelimelerin bitişkenlik özellikleri ve ses uyumu ikinci plandadır. Diller cümle sırasına göre (özne/s, nesne/o, fiil/v) kuralıca bölünebilir, örneğin: sov dil grubu

(Türkçe, Farsça): "Ali Maktup Yazdı/ Ali mektub neveşt"; svo grubu (İngilizce) "ali wrote e letter", vso grubu (Arapça) "ketebe ali mektuben".]

görüldüğü gibi Bu önemli dil kanununda, Fars dili Türkçenin etkisi altında kalmıştır, Fars dili Hint-Avrupa grubuna ait iken cümlelerin sözdizimsel yapısı Türkçeye benzer olarak, Sov dil grubuna girmiştir.

7- Söz varlığı bakımından Türkçenin Farsçaya etkisi

7-1- Türkçe ve Farsça yazılan ilk sözlükler

Bu bölümde Türk ve Fars dillerinde ilk kez yazılan sözlüklere yer verilmektedir. Bu bilgiler, her iki dildeki söz varlığının hacim ve nasıl düzelmesini ve onların aşamalarını dolaylı dolaysız olarak göstermektedir.

7-1-1-Türkçedeki ilk sözlük: Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılan Divan lüğat Türk (MS 1072, 464 H.) adıyla anılmıştır. Bu kitap 9000 kelimedenden oluşmakta ve türöleriyle birlikte 25000 kelimeye ulaşmaktadır. Kitabın yazılma amacı Araplara Türkçe öğretmektir. Günümüz Türkçesinde kitapta yer alan kelimelerin yaklaşık tamamının doğrudan ya da özel fonetik değişikliklerle kullanıldığı söylenebilir.

"Lüğət Fors`i Asadi" ilk Farsça sözlük olarak Yaklaşık 1200 kelimedenden oluşur (MS 1082- H. 475) genel olarak Farsça, Pehlevi ve Soğdice ve azararak Türkçe kelimelerden oluşmaktadır. Bu kitapta bugün Farsça kelimelerin yarısı yaygın değil ve bilinmiyor.

▪ Şunu belirtmek gerekir ki, genel olarak Şuubiye (fars nasyonalizmi), "Lüğət Fors`i Asadi"den sonra Farsça sözlük olarak Ebu Cafer Beyhaki'ye (ö. 544 H. 544) ait Tac ul-Mesadir adlı eseri (Hicrî 536, M. 1142) öne çıkarmak istiyor. Bu kitap H. 1320 yılında Hindistan'da basılmıştır, Ebu Cafer Beyhaki'nin yazdığı kitap Arapça'dan Arapçaya bir sözlüktür (kaynak 38: s. 61) ve daha sonra kâtipler tarafından Farsça karşılıkları eklenmiştir. Düzgün ve akademik bir çalışma yapılmadan eklemelerin yazılma zamanı hakkında kesin bir açıklama yapmak mümkün değildir ve onları eski tarihlere aparmak anlamsızdır. Tac ul-Mesadir'de 17.000 Arapça master bulunmaktadır, eklemeli versiyonlarında 17.000 Arapça kelime, 900'e yakın Farsça kelime ile açıklanmağa çalışılmış ve bu amaçla çoğu anlaşılmaaz olan çok çeşitli bileşik ifadeler kullanmıştır. Örneğin günümüz Farsçasında genellikle anlamı bilinmeyen "fa, fara" ekleriyle 200'den fazla kelime oluşturulmuştur (örneğin: Fakerden, Faenbuden, Fareften, Farakerden, Farareften فرارفتن، فراکردن، فاربیدن، فاربیدن). Farsçanın bu aşamada gelişmiş bir nesir yapısına ulaşmadığı görülmektedir.

Kısa bir karşılaştırma yapacak olursak; Tac-ul-Mesadr'da 17.000 Arapça mastar karşısında sadece 900 Farsça kelime kullanılırken, Sahah-ül-acem sözlüğünde 5.000 Pehlevi-farsça'ya karşılık en az 4.700 Türkçe kelime kullanılmaktadır. Halbuki Farsça ve Pehlevi iki dil olarak bu kitapta bir çok eş anlamlı sözcükten oluşuyor, yani Bu sözlükte, Türkçe kelime sayısı Pehlevi ve Farsça kelimelerin toplamından daha fazladır. [Mesela Türkçe alçı kelimesi Farsça Pehlevi lehçelerinden gelen üç kelimeyle ifade edilir: "Aje, Ahek, Saruj". Veya Arslan: şir, Hojebr.]

bir başka noktaya değiniliyor; eski Şuubiye nezdinde 17.000 sayısı, özel bir anlam taşımaktadır, Tâc ul-Mesadir'de 17.000 Arapça kelimenin seçilmesi ve aynı sayıda hadisin Şeyh Koleyni'nin el-Kafi'de toplanması ve ayrıca "El-Kafi kaf-e Şiatena" ifadesiyle bezenilmesi, söz konusu kitabın yapımcıları tarafından tesadüf olmayacaktır. Özellikle kutsal Kur'an'ın tahrif edildiğini gösteren uydurma ve celi hadislerin varlığı ve mesela bu kitabın hacminin üç kat olması, 17.000 rakamıyla ve bu sayının dikkate alınmasıyla ilgisiz olamaz. Ve doğal olarak araştırma konusu olabilir.

7-1-2- Mukademe tül-Edeb adlı ikinci Türkçe sözlük Zemahşerî Harezmi (M. 1113-1128, H- 506-522) tarafından yazılmıştır. Bu kitap aslında Türklere Arap dilini öğretmek için yazılmış olup, kitapta 20.000'den fazla Türkçe kelime bulunmaktadır (kaynak 26: Karimi, s. 15). Elbette daha sonraki baskılarda yazarlar buna Farsça karşılıklarını da eklemişler. Farsça uzmanlara göre bu kitapta 5000'den fazla Farsça kelime bulunmaktadır (kaynak 26: Karimi, s. 20).

▪ Farhang Kavvas adlı ikinci Farsça sözlük, Mübarek Şah Gaznevi tarafından yazılmıştır: (MS 1300- H. 699). Bu sözlükte yaklaşık 1400 kelime var, yapılan ön araştırmaya göre (Caferli), Farsça'da şu anda kullanılmayan yaklaşık 380 kelime var ve 120 kelime türk kökenli, geri kalan 900 kelime ise Farsça sözcüktür. bazıları nadiren ve yalnızca edebiyatta kullanılır.

7-1-3- Üçüncü Türkçe sözlük "Tebyan ül-Lügat üt-Türki Ala Lisan kanıklı" adlı Muhammed İbn Keys Harezmi tarafından yazılmıştır. Sözlük Arapça Türkçedir. İbn Mahanna'nın kitabında adı geçse de günümüze kadar bir nüshası bulunamamıştır. Dolayısıyla üçüncü Türkçe sözlüğün Tebriz'de yazar ve devlet memuru olan Fahreddin Hinduşah Nahjuvani tarafından yazılan Sahah ul-acem (M 1279, H-667) olduğu söylenebilir. Bu kitabı Türklere, Farsça ve Pehleviceni öğretmek için yazmıştır, tüm Farsça-Pehlevi ve bazen de Arapça kelimelerin anlatımı tamamen Azerbaycan Türkçesiyle verilmiştir. Kitap, Nüsret eddin Ahmed bin Yusuf Şah adlı Loristan Atabay'a ithaf edilmiştir. Fehreddin Hinduşah 728 H.'de (MS 1328) öldü [kaynak 27, s. VI]. Bu kitapta yaklaşık 5000 Farsça-Pehlevi ve bazen de Arapça kelime bulunmaktadır.

Kitapta 4700'den fazla Türkçe kelime yer alıyor. Bu kitapta, bir kısmı sadece edebiyatta kullanılan, ve farsçada anlaşılabilen 2400'e yakın Farsça kelime bulunmaktadır.

Farsça dilindeki Sahah ul-Acem'le birlikte sonraki üçüncü sözlük, Fehreddin Hinduşah Nahçıvani'nin oğlu Şemseddin Muhammed Hinduşah Nahçıvani tarafından H. 728 (1328) yılında yazılan sözlük Sahah ul-Fors'tır. Bu sözlük 2250 Farsça kelimedenden oluşmaktadır. Ben (ceferli) basit bir analiz yaptım, kitaptaki 2250 kelimedenden yaklaşık %30'u Farsça'da yaygın değil ve tanımayan kelimelerdi. Fars dilinde yaklaşık 150 kelime Türkçe kökenli olup, 1400 kadar kelime aktiftir.

▪ Sahah el-fors'tan sonra Farsça özellikle çılha Farsçada sözlük yazma, yaklaşık 300-400yıl kadar görünmemektedir. yalnız bazı Türk sözlüklerin yanında sadece Farsça kelimelerin eklendiğini söylemek mümkündür.

7-1-4-MS 13. yüzyıl ve sonrasında onlarca Türkçe sözlüğün yazımı: [kaynak 28. Heyet, s. 80]
4-kodeks manikus ya mecmueye kıpçak (m. 1303).

5-kitab mecmu tercüman-i türki ve acemi ve muğuli ve farsî (1245 da mısırdı yazılar).

6-ebu heyyan endülüsi, iki kitab yazar: kitab ül'idrak ül'lisan üt'etrak, 1312. Ed'dürre tül'müziyye vel'lüget üt'türkiyye

7-kitab helyet ül'insan ve helbet ül'lisan: cemaleddin bin mühenna, Azerbaycan (13-14 esir)

8-kitab ül-kevanin el'kolliye le'zebt ül'lüget üt'türkiye: memluklar dövrü, mısır.

9-kitab üt'töhfet üz'zekiyye fil'lüget üt-türkiye: m. 15-cı esir

10-kitab be lüget ül'müştak fil'lügetüt'türk vel'kipçak: cemaleddin abu mühemmed ebdullah üt'türki, 14. esir

11-beday ül'lüget: tale herati imani (hic. 1084, m. 1673)

12-lüget-i ebuşeka: 16-cı yüzil (ebuşeka yaşlı kadın menasında).

13-lügat fezlullah han: 17-ci Yüzil, hind babürşah'ın canişini ovrenge zib'in tövsiyesiyle

14-kitab zeban-e türki: ovrenge zib'in tövsiyesiyle yakub çengi yazar,

15-senglax: nadişah'ın münşisi mirza mehdixan esterabadi, nevayi eserlerine izah yazar

16-xülaseye ebbasi:mehammed xoyi yazar, abbas mirza'ya tekdım eder.

17-eltemğay-e nasiri: şeyh mehammed salih,

18-behcet ül'lüget ya leğet-i fetheli han kaçır:

19-lüget şeyh süleyman efendi buharayi

20-yuxarıdaki sözlüklerden başkalarında, dünya türkologları tarafından örneğin radolf ve vambri ve digerleri tarafından yazılar [kaynak 28, s. 93]

7-1-5-Belirtildiği gibi MS 14. yüzyıldan (Hicri 8. yüzyıl) sonra saf Farsça (Farsi Sere) sözlüklerin yazımı durdurulmuş ve bunun ardından Hindistan'da Arapça ve Türkçe kelimelerle birlikte Farsça sözlükler yazılmaya başlanmıştır: (Farhang Jahangiri, 1608 Hint. Bürhan-i kate 1652 Hint. Raşidi sözlüğü 1064 Hint, ğıyas ül-Lügat 1826 Hint, Nizam sözlüğü 1888 Hint, Anendrarac sözlüğü 1890 Hint).

Farsça sözlüklerin tamamının Hint'te yazılması ve bu kitapların hangi Türk kralına takdim olduğuna bakılmaksızın 1600'lü yıllarda ingilizlerin Doğu hint Şirketi vasitesiyle hintte geldiği döneme deng gelmesi, dikkat çekmektedir. Bu kitapların yazılmasının arkasında kimlerin olduğu ve İngiliz sömürgecilerle aralarındaki ilişki nasıl olduğu araştırma konusu olmalıdır.

Yukarıda bahsedilen Farsça sözlüğünün incelenmesi, Pehlevi, Soğdca ve diğer Aryan dillerinden neredeyse 1400'den fazla kelimenin Farsçaya girmediğini göstermektedir. M. Batini ve n. hanleri'nin teyitlerine göre, yukarıdaki kelimeler arasında 200'e yakın ortak aktif fiil bulunmaktadır ve bunun yanında 1000'e yakın yaygın Farsça kelime bulunmaktadır ve geri kalanı halk tarafından anlaşılmayan ve nadir bulunan Farsça kelimelerdir. bazen aşırılık yanlıları tarafından ve özel kitaplarda kullanılır.

7-1-6- Pehlevi ve Avesta kelimelerinin sözlüğü

Farsça sözlükbiliminde Pehlevi sözcükleri pratikte popülist (şuubi) bir önyargı biçiminde bir tür üst anlatıya (metanarrative) dönüşmüştür. Çağdaş filozof Lyotard'a göre üstanlatı kavramı, Aydınlanma döneminde bazı bilimsel ve devlet konularını meşrulaştırmak ve tartışmasız bir şekilde göstermek amacıyla oluşturulmuş söylem ve teorilerdir [kaynak 40]. ve elesine doğru olduğu gösteriliyor ki inkarcılığa gerek kalmıyor. Pehlevi-avesta dili ve sözlükleri de Şuubiye tarafından yaygın olarak kullandığı bu tür söylemlerin arasında yer almaktadır.

Farsça sözlüklerde, Pehlevi sözcükleri sopa gibi veya Demokles kılıcı gibi kişinin başının üzerine yerleştirilir. Her zaman bir Kelimenin etimolojisinden, özellikle de sözcüğün Türk dilindeki kökeninden şüphe duyulduğunda, şuubi yazar hemen Pehlevi sözcüğü olduğunu hatırladarak, Her türlü şüphe ve yorumun yolunu kapatır. Öyle gösteriliyor ki, kelimenin Farsça olduğuna şüphe yoktur. Bu yöntem, H. amid ve M. Moin ve özellikle Yahya Zaka gibi Şuubiler tarafından geniş çapta kullanılmıştır. Örneğin bir haldaki Farsça uzmanlar bu dilin seleflerinden bin kelimedenden fazlasını almadığını söylüyor, ama yahya Zaka, Azeri-farsça için 3000 kelimelik bir sözlük yazıyor. ve her yerde eskik getirende kelimenin Pehlevi olduğunu yazar.

İşin gerçeğine gelince, bunlar bir üstanlatı olarak, muğlak ve bilinmeyen sözcükleri, Pehlevi kelimeler olarak farsçaya aid etmekden başka bir şey değildir, ve ancak gerçeği örtbas ederek onları eski ve özgün bir Sasani ve Ahamenişi sözcükler olarak gösteriyorlar, ve bu doğrultuda sözlükler yazan yabancı yazarlarda bir şüubi projesi çerçevesinde hareket ediyorlar.

▪ Şimdi bu alandaki mevcut kaynaklara bir göz atalım:

Mackenzie'nin kitabının kaynaklarına bakacak olursak, giriş bölümünde kullandığı kaynağı şu şekilde yazıyor: "Ardeşir Babekan eseri, Dadsetan Minuye hered, Ardavirazname, bondeheşn, ve Jamasp Asana'nın edit ettiği Pehlevi metinlerinde, Muğlak kelimelerin sayısını azaltmak için, daha basit kelimelere odaklanmak gerekiyordu. elbette Avesta metnlerinin (Vandidad, Yesna, Vesperd) Pehlevi tercümeleri de kullanılmıştır. Ancak özel kelimelerinin çoğu kaldırıldı."

▪ Pehlevi kelimelerinin ana kaynağı Avesta kitabı ve Jamasp Asana'nın Pehlevi metinleri olduğundan öncelikle bu kaynaklara göz atacağız.

Belki en aydın yorumu Sayın "İsmail Hadi"nin sözlerinden alabiliyoruz:

"Mesele şu ki, Zerdüşt'ün binlerce yıllık yaşı hakkında çok fazla propaganda yapılmasına rağmen onun adını taşıyan Avesta adında bir kitap yoktu. 1771 yılında Fransız olan "Anquetil Duperon" Hindistan Mobid'leri aracılığıyla sözlü olarak göğüsten göğüse aktarılan materyalleri kağıda aktarıp Avesta adı altında yayımlıyor, ve bu kitap, Zerdüşt dininin ana referansı olup, Aynı zamanda Pehlevi-Farsça kelimelerin de ana kaynağı haline gelir (Kaynak: S.N. Solokov: Avesta Dili, Araştırma Enstitüsü 1370 "1991" s.:8. İsmail Hadi, varliq 123, s. 34).

▪ Avesta kitabının tarihi hakkında araştırmacı "Mohammad Taqi Raşid mühessil" Bey, kitabında 46-50. Sayfalarda, Avesta kitabının nasıl toplandığına dair detaylı bilgi verir:

"Zerdüşt dini ve Avesta kitabı hakta araştırma dönemlerini, ikiye ayırmalıyık: Anquetil Duperon'dan önceki ilk Dönem, ve Burnouftan sonraki ikinci dönem. Zerdüşt ve dinine ilişkin ilk bilgiler M.Ö. 450 yıllarına kadar uzanmaktadır. Yunanca yazılarda bu konuda azacık işaretler var, ama bu hakta yazılar günümüze ulaşmamıştır... MS 1590 yılında Bernabe Bryson kitabında, ve sonraki yüzyılda Avrupalıların Hindistan'a giderek Zerdüşt dininin orada yaşadığını yazmıştı... Charden de seyahatnamesinde Zerdüşt dinine işaret eder... Thomas Hyde ise MS 1700'de İran dinleri hakkında bahsederken, bir dini bilmek için o dinin iç kaynaklarına ve orijinal yazılarına dikkat edilmesi gerektiğine dikkat çekti... En sonunda Anquetil, Hindistan Şirketi'ne asker olarak katıldı ve 1755 Deniz yoluyla Hindistan'a gitti, pek çok zorlukla, Mobed Jamasp'ın öğrencisi Darab Kermani aracılığıyla, Pehlevi ve Avesta dillerini öğrendi ve 1761'de Oxford'a giderek el yazmalarını Oxford'daki yazılarla karşılaştırdı ve on yıllık bir çalışmanın

Ve ayrıca yazıyor: "Avesta kitapları Büyük İskender tarafından yakıldıktan sonra yok oldu, ve Vendidad kitabı dışında hiçbir isim veya iz kalmadı, çünkü bu kitabın içeriği tamamen efsane, ve hurafatdı, ve kimse onun yayılmasına karşı değildi... ve James Darmesteter açıklıyorki, İskender'in işgalinden sonra Platon'un fikirleri, eski İran'da nasıl yayılıyor ve Gatalar ile Yesna'nın yeniden yazılmasını nasıl etki bırakıyor."

▪ Jamasp Asana'nın Pehlevi metinlerinin durumuna gelince, onların durumu Avesta'nın durumundan pek farklı değildi, burada tartışmayı kısaltacağız, daha fazla bilgi 49. referansın s. 15-45. De bulunabilir.

▪ Daha açık bir ifadeyle Pehlevi kelimeleri söz konusu olduğunda aslında tarihi 250 yılı geçmeyen kelimelerle karşı karşıyayız ancak uzun bir süre Şuubi kültürü bu kelimeleri Sasani ve Ahameniş döneminde aynen varıymış gibi sunmuştur.

örneğin Dede Korkut'tan bahsederken her ne kadar hikâyelerin İslam'dan önce geçtiğine dair işaretler olsa da, içerdiği kelimelerin geçmişini, kitabın yazıldığı 1052 tarihten öncesini aparmak imkansız olacaktır

yine örnek olarak Fuzuli'nin Leyli Mecnun kitabı ve sözlerinden bahsederken, buna bakmayarak ki bu hikaye çok önceleri var olsada, bu kitap esasında onda yazılan kelimeleri onun 1535 de yazıldığı tarihten öncesine ait etmek mümkün olmayacaktır

Aslında her tarihi metinde zamanla tüm metin ve kelimeler değişir, silinir, eklenir ve sonunda yazıldığı dönemin dilini bulur. Pehlevi ve Avesta kelimelerine gelince, onların Sasani ve Ahameniş dönemlerinde, telaffuzu, gramer ve sözdizimsel yapısı, her tür olsada, bizler bu kelimelerin tüm fonetik değişiklikleriyle son şeklini 1771. Yılında yaşayan insanların dilinde görüyoruz. Yani eğer birisi Iranoviç, Iranshahr vb. kelimesinden bahsediyorsa aslında 1771'de yazılmış bir kelimedenden bahsediyor ve bundan daha eski bir tarihe gidebilmez. Ve bu kelimenin Sasani ve Ahameniş zamanlarında konuşulan kelime türüyle hiçbir ilgisi yoktur. Ancak ne yazık ki şuubiye, her türlü yol yöntemleriyle, özellikle de kafa karıştırıcı ve şeffaflıktan yoksun olarak ve ülkenin tüm propaganda olanaklarını ele geçirerek, okuyucuya bu kelimelerin eski zamanlarda kullanılan kelimelerle aynı olduğu düşüncesini aşılama istiyor. Ancak günümüzde kitle iletişim ağlarının yaygınlaştığı nedeniyle bu hile pek işe yaramayacaktır.

▪ Yukarıdaki içeriklerin ve bu dildeki kelimelerin doğruluğunu kontrol etmek amacıyla, Şuubilerin de en güvenilir Pehlevi kelimeleri arasında yer aldığından, Mackenzie'nin sözlüğünde, Türkçe-farsça ve pahlavicede bir takım ortak kelimeleri kriter olarak seçmişiz. bu kelimelerin büyük çoğunluğu, en eski Doğu Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi sözlüklerinde de bulunmaktadır.

[Armut (Pehlevi: ormod), Ahur (Pehlevicede Gusten "guspend sözündən"), Aşmuğ/ Bed din (Aşmak fiilinden), Enar, Enargil, Arşın, Badam (Pehlevi dilinde: Vadam), Bağ (Pehlevi Buyistan da deyilir. Bağ Türkşede Bamaq ve Bağlamaq sözündən düzəlmişdir), banu, bel, pirinç (tahıl ve metal), burc, beg, piy (don yağı), peynir, pamuk, tohum (toğmaq'tan), turş (ekşi), terazug (tarazı, tarmak'dan/ saf etmək), Tonbek (Dünbek), cadoq (cadı), çeng, çabuk, çadır ve çetir (çatmak'tan, Pehlevi vian çadır demektir), çekoş (çakmak/ çeküş), çenber (çen+Bür, Bürümek'ten) , çub (çöp), han/ev (Pehlevi dilinde kedeg. kede, man: mandan'den), dağ, dam (tuzak, Türkçe ev manasında), damad (dam+ ad), terzi (Tarmak ve Tarazlamaq'tan), div (Pehlevi Mazenig), Dermene, Doşmen, Omid, zafran (Pehlevi: Kurkum), Saray, Susen, Saman, şam, şenbelile (şenbelle. Çimen otu), şana (türkçe çene ve çangal sözündün. Pehlevi şane/Ketf ve şanag ot çeken, şene sözü avaz demektir), şalvar (şal ve çul sözündən), şeftalu (Pehlevi dilinde: Shiftalug), fulad (çelik), kustik (köstek), koleng (külük, bir tür kazma), kuluçe, kilit, kurik (at yavrusu), küçük, koy (köy), geç (alçı), kişniz, gül (Gül ve Gülmek'ten), müze (Pehlevi sözü ve Türkçe çekme), mih (pehlevi), meyve, miyan, nohud (bezelye), namaz (nom+az), Ayaz, (Dayaz gibi), yuğ (yas yameyi)]

▪ Yukarıdaki kelimelerden kökleri Türkçe fiil veya basit isimlerden gelen ve eski Türkçe sözlüklerin çoğunda yer alan ve Türkçede pek çok türevi bulunan, tam tersine Farsçada belli köke bağlanamayan kelimelerin türkçe olmasında şüphe yoktur. Farsça'ya tek kelime olarak girmiş ve Mackenzie sözlüğünde gelen ama (Asadi, kavvas ve Sahah ül-Fors) gibi erken dönem Farsça sözlüklerin hiçbirinde bulunmayan pek çok Pehlevi kelimeye rastlanmaktadır ki onların farsça olması doğru bulunmuyor. Özellikle de bu kelimeler eski sehah ül-acem sözlüğünde gelmiştir. Örneğin: amrud, Badam, burc, Tünbek, çeng, çeküş, Dağ, Dermene, Safran, şenbelle, şene (Dırmık) , şeftalu, külük, kuluçe, geç, kişniz, nohut...

▪ Ayrıca Bir sıra Pehlevi kelimeleri, Türkçede kullanılsa da Türkçe kökenlidir, örneğin: [aşamiden (içmek/işmek'ten), asman (asmak'tan), evraziden (Türkçe evirmek'ten/hareket etmek ve yaratmak)... Huş/us...

▪ Mackenzie sözlüğünde yer alan 4000 kelime incelendiğinde, kelimelerin yaklaşık üçte birinin, yani 1200-1300 kelimenin Fars dilinde bilindiği ve bunların arasında bazıları sadece edebiyatta kullanılan kelimelerdiler. Bu kelimeler içinde kullanılan yaklaşık 160 fiil'de bulunmaktadır. Mackenzie sözlüğünde Farsça'da bilinmeyen 200'e yakın fiil daha bulunmaktadır. Geri kalan kelimeler Farsçada bilinmiyor.

▪ Doğu Hindistan Şirketi döneminde hazırlanan "camasp Asana'nın Pehlevi metinleri", "Avesta Sözlüğü", "Mackenzie Küçük Pehlevi Sözlüğü" gibi kitaplar, ve bunların, Sayın Dr. Melairi'nin

sunduğu Pehlevi dili bulgularıyla karşılaştırılması, gösteriyorki bu iki dönemde olan pahlavi dilleri birbiriyle çok farklıdır. Ve pratikte iki tür Pehlevi diliyle karşı karşıyayız. Biri eski, çok az satırlı yazıtlara ve madeni paralara sahip Sasani döneminin Pehlevi dili, diğeri ise yeni, Doğu Hindistan Şirketi'nin Farsçalaştırılmış Pehlevi ve Avesta dili ki, bu yeni dilde kalın ciltlerde binlerce kelimedenden oluşan sözlükler yazılmaktadır.

Sasani dönemi Batıda olan Pehlevi dili oldukça sınırlı bir dil olup, yazılı eserleri ve hatta tek bir yazarı, filozofu ve âlimi dahi bulunmayan, Türk dilinin etkisiyle sözdizimi ve grameri değişikliklere uğramış, ve İslam'dan sonra pratikte ölü bir dil haline gelmiştir. Öte yandan Mavar ül-nehr'de 10. yüzyılda yaratılan yeni Fars dili de yığma, Creole ve bir neçe dilin karışımından düzelen kısır dil olarak, tarihsellikten ve türetebilme kabiliyetinden yoksundu ve gitgide geriliyordu. Bu nedenle, Doğu Hindistan Şirketi'nin Hint Pehlevi diline kanat vermesindeki amacın, öncelikle Sasani dönemine ait ölü Pehlevi dili yerine, bu uydurma düşünceni yaratmak istiyordu ki, bu dil binlerce kelimeye sahiptir ve bu nedenle dili, edebiyatı ve bilimi geliştirmiştir. İkinci olarak Türk diline karşın, Fars dili Samanoğulları döneminde diğer dillerin birleşiminden oluşmadığı, eski ve gelişmiş Pehlevi dilinin devamı olduğu fikrini uydurmak istemiştir.

7-1-7-yukarıdakine benzer yazılar, Purpirar (İran Tarihinin Temeli Üzerine Düşünceler) ve Cavid gibi düşünürlerin şunu söylemesine neden olur: "Asadi Tusi'nin sözlüğü, Farsça'nın binden fazla kelimeye sahip olmadığını kanıtlar. Bu dile Pehlevi ve Soğdca'dan girmiştir. Bu şartlar altında diğer dillerin yardımı olmadan Fars dilinde zengin ve bilge şiirler nasıl yaratılabilirdi." [Böyle bir dilde elbette zengin bilimsel ve felsefi metinlerde oluşturulamaz.]

7-2-Farsça söz varlığında Arapça ve Türkçe kelimeler

Pehlevi-Soğd dilinden Farsçaya 1000-1400'den fazla kelime geçmediği için aslında diğer lüğetler başka dillerden alınmıştır.

Arapcadan alınan sözler aşağı yukarı bilinmektedir, yalnız türkçeden gelen kelimeler hakkında tartışma yer vardır. Şu ana kadar Farsçaya Türkçeden doğrudan giren kelimeler aşağı yukarı tespit edilmiştir. ancak çalışmalar sonucunda Farsçada yer alan Türkçe kelimeleri iki kısma ayırmak gerekir. Birincisi Farsçaya doğrudan ve kısa bir fonetik değişiklikle giren kelimeler, ikincisi ise Farsçaya fonetik değişikliklerle birlikte, hece değişikliyi, hecelerinin konumlarındaki değişikliklerle giren kelimelerdir. genellikle 2. Tür sözcükler türkçede işlenmez.

İşte bu iki türden bazıları.

Elbette dikkate almak gerekir Burada bir sıra kelimeler örnek olarak verilir, ilgilenenler orijinal kaynağa bakabilir.

7-2-1-doaysız yolla farsçaya geçen türkçe kelimeler:

Aile unvanları: abcı ,adaş, ağa, baba, bacanak, banu, bebe, beg, beğim, bibi, hatun, han, hanım, hoca (hace), dadaş, dayı, dede, sağduş, solduş, mama, nine, yar (dost, sevgili), yenge,

ev aygıtları: ateş (od), açar, astana, astar, elek, otak, ütü, ocak, ayak, ayakçı (hizmetkar), baca (bace), boşkap, boşka (boşke), palaz, palan, paltov, pilov, tağar, tava (tabe), tohmak, tuman, tor (tur), torba (tubre), tünüke (toneke, şelvarek), tüng (tong), tendir (tenur), cacım, çahmak, çadır, çarık, çagu, çanta, çubuk, çetir (çatmak`dan), çekme, çekiş (çekkoş), çeng, çengal, çit, çomak, çırak, çirk, çömçe (fa: kepçe, kefçe, çemçe), hana (han yeri), hurcun, döşek, düğme, gulunc, sac, saçma, saray, sağer (sağmak dan), sebed, surağ, sirke, şalvar, kab, kablama, kaçak, kaşık, kutu, kayçı, kır (gir), kürk (kork), gerdek, gezlek (kiçik piçak), gilim, yaka,

yemek adları: azık (azuge, acmak/ ajmak`dan), aş, işgene, bağlava, bozbaş, pastil (senglah: bestil, basluk, bastık: bir nuv dadlı), penir (sehah), piy, turş, çince, hama, dolma, dişleme, sovgat, şişlik, kaymak, kara kurud, korme, kovurma, kıyma, kabap (köpmekten), kuluçe (külçe),

iş aygıtları: açmaz, arzı (arzu, aranan şey), asta (ast+a), astana (ast+ yan), amac, ağaz (ağız), armağan, almas (al+hindice mas), alov/elov, usta (us+ta, örnek yumurta, orta), ülgü (olgu), umud (omid), bar (var), barut (barıt, barmak, varmak sözünden), bazar (bezenilen yer, balaban (bala+ban/ses), beraber (bire bir), bezer, bezek, bezirgan, bunçak, boran (buran), burğu (burki), bölük (blok), parça, pete, petek (bitik/kitap ve bitmek sözünden), perçin, pistik (pisi), perdov, perdi (damın tirleri arasına salınan nazik tahtalar), püşk (piyango), puç, puk (puçalmak dan, senglah: puçak: içi boş kovun ve karpız), tab/tav, taraz, tarazı, terezi (terazu), tas (kab), tasa (kaygı), talar, talaş/telaş, tam (tüm), ter (terlemek den), tesme, tek, teker, ten(beden), tenike(ağ demir), tümen, tulumba (senglah), tiyan, tiyança, tirme, tike (tekke), hecim, çağ(kök), çerh, çolak, çeng, çengek, çoden, hiyaban, sürme, kapan, kalpak, galay (sehah:kalayçı), kerekht (kırıkmak: gicelmek), kent, küçe, köy(kuy, köçmekten), günbez (güneş bezekli, günbet. günbez), leçek, yatağan, yarak (yerag, divan da: yerek: zireh), yedek, yakut (yakut, tayfa adı), yal,

hayvan adları: ulak(olağ), ördek, barçın (bir nov ipekli kumaş), burçın (başı yeşil ve döşü gök renkli kaza benzer bir kuş), bülbül, bildirçin, terlan, toğan, ceyran, durna, sona, katır, kaz(ğaz), koç, kurbağa, kuş, kumru, kırkı, laçın, maral,

ekin ürünleri: ardıc (divan`na: ertec, fa:erer ağacı), alı (alu), enar (nar, narın), ezgil, isfenac (sehah ül-acem), elçe (aluçe), encir (en+cir), oleng (otluk), bakla, buta (bute), bulak otu, bulğur (belğur), panbık (penbe), tarım (tarom), terhun, tut, tütün, turp, çuğundur, çeltik, saman, karpız (herboze), kasnı (senglah: kasnı), kak (bir nov kuru çörek, kak ve kaksımak: kurumak), kakul (sözlükçü moin türkçe olduğunu yazar), kehlik otu (kakoti), kavak (divan: içi boş şey), kötek (sözlükçü moin türkçe olduğunu yazar), kötel (senglah), kecim (cacım, geyim`den), keçel, kert (kertmek`den), kerec (senglah: geç, kirec), kürüşne, kefek (köpük), kürk (kork), kürnüş(korneş, gerneşmek`den), göyce (goce), geven, gic, gile (gilenar, nargil), mercimek, yonca, yarpuz/ yarpız, yarma (fa:yarme), yavşan (f: dermene), mersin (mord ağacı),

ekinçilik ve hayvançılık: aran (alçak ve isti yer), ağul, ahur, ahta, ehte (ahmak sözünden), bar (var, behre, yük), bağ, bağça, batlak, palan, pehin, polad (fulad), timar, tohum, cengel, cülge, çoban, çay, çimen, dere, derya, zigil, sürütme, şohum (fa: şekhm), tevla, koruk, kışlak, kotan, yaylak, külek(kulak), kendu, yulgun (f: gez),

ordu: atabek, aslan, avare (avar elinden), aybek, erselan (er+salan), erdelan (er+dalan, dalamakdan), er`k(kudret), ordu, uzman, ozan, el (il), babek, barsçı (peleng mühafizi), barut, bahadır (batur), bayrak, bektaş, beglerbegi, bölük (blok), paşa (sefeveyler el altılarına sultan adı koydukları için osmanlılarda el altılarına padşah sözünün yiğcamı ve kiçiltmesi olarak paşa koyarlar), perçem, tabur (deste), tapança, tarac, tarakka (dede kurkut), talan, tavan, tepe, tüfeng, tamğa, top, topçu başı, tuğ (elem, perçem), tır, tiyul (sultan tarafından gelir ve gederiyile birine verilen toprak parçası), carlamak (car zeden), carçı, cebe (demir paltar, senglah, dede kurkut), cerge (şıkar halkası), cilov (1-yüyen,2-gövde, 3-ön, sözlükçü moin türkce bilir), çaparhana, çavuş, çovgan, çomak, çirik, çeleb, hakan, han, hanigah, hana, heyli, dağ, dalan, derviş, dünbek (tonbek), zurna, saçma, sağır, salar (serdar), san, sancak, selman, senger, subaşı, şallak, fişeng, galtak, kamçı, kayık, kahraman, koşun, keşik, gezme, gelengeden, gelin, gömrük, maşa (maşe), mete (hakan adı, mut sözünden), yasa (kanun), yasamişi (yasamaktan, fa: nezm), yağı (yağmalamakdan), yabğu (emir), yelken,

7-2-2)--farsçada picinleşme (pidginleşme) yoluyla düzelen yeni kelimeler

kelmeler erk sözlüyünden veya cenablar mehemed sadik naibi, ismail hadi, irşadifer ve kaynakca bölümünde işare olunun diğer kaynak kitablardan alınmıştır: burada örnek için yalnız bir sayfa verilmiştir, ilgilenenler aslı kaynağa bakabilirler. Bu bölümde ilkce farsça sözcük ve parantez içinde türkçesi getirilmiştir.

Arenc (arşın: barmak dan dirseğe kader uzunluk), arman (senglah: arzı ve hesret), asman (asmak dan), aşamiden (içmek ve işmek den), aşkar (açmak/aş+kar), ağuş (oğuşdurmak sözünden), alayiden, aluden (ala sözünden), alahun balahun (al/ala, alabula sözünden), ahiste (asta), avare (avar tayfası adi+e), avaz, efsun, efsane (av tutmak üçün, türlü seslerle ov ovsunlanır ve teleye salınır, efsun, efsane, ozan ve avaz sözü buradandır), aheng (a+deng), ayne (ay+na/ durna), abad (av+ad), areş (erşek, er+sağ), ibrik, (divan: efrek), efşin (av+şın, avla ilgilenen), enciden (yencmek, tike tike etmek),

en: enbor (en+burmak), enbar (en+ bar/var), endakhten (en+takhten, tokunmak), enduden, (en+dud, tütme den: tüstüye bulaşmak), endişe (en+düş «roya»+e), enderun (en+derin), engur (en+gora), engize (en+ giz+e: gizli güc),

badie (bayda), bar (var,yük, behre, servet), baran (boran: yağışlı tufan), bakla, baleş (1-paltar, palaz... 2-kızıl gümüş ölçü birimi), bang (ban), buhar (buğ+ar), bekht (bakmak+t/ nezrsalmak), bekhş (bağış), birinc (pürüş, pürüz), bozorg (büyük), boğrenc, boğz (buğulmak sözünden), bokçe (boğmakdan, buhca), belke (bilki), boncol (bun+çul), blok (bölük), bend (türkce batmak dan, bet/bend, bamak+d.), Bende (ben+de), bu (pus, püskürmek den), büzmece (bozmaca: kertenkele, örnek: yosmaca), bizar (farsca bi+zar menasızdır, bezmek den, bez+ar sözündendir), bug (burğu sözünden), behadur (bağatur, batur, batıran), bibi (senglah da iyi hatun), bicar (çeltiklik), bisutun (begistan, beyistan), bon, bone (bine, binmek ve minmek den: bir yerde oturmak menasında), bid (bit), bini (burun, burnu), birun (burun, çıkıntılı yer), bumadran, bişe (senglah: maşa, mişe), kepiden (yatmak, köpmekden),

8- Ortak dil olma çabası ve bu olanağı kaybetmenin nedenleri

Başlangıçta Fars dili has bir etnik dil olmadığı için istilacı sayılmayarak hızla yayılmıştır. Elitler ve özellikle iktidardaki Türkler de bu konuda yardımcı oldular. Bu şekilde ilerleyecek olsaydı bu dil Avrupa'daki Latin diline benzer bir durumla karşılaşır ve genel dile çevrilirdi. Ama böyle olmadı, niye?

8-1-şuubiye'nin müdahalesi sayfanın değişmesine neden oldu

▪ Şuubiye hareketini kaynak 15'e göre üç dönemde tanımlarsak, ▪ ilk dönem 9-10. Yüzyıllara deng gelir. Şuubi hareketi bu dönem, Firdevsi ve İbn Nedim gibi ajanlarının ittifakları doğrultusunda, dari-farsçanı, üstünlük simgesi olarak bir fars kaviminin diliymiş gibi göstermeğe çalışmıştır. böyle bir hamle iki önemli sonuç doğurmuştur: Birincisi, üstünlük sonucu, coğrafi yayılımı daha sınırlı hale gelmiş ve Aryan olmayan halklar arasında genel bir dil olarak yayılamamıştı. Bu olay bir başka ciddi sonucu daha doğurmuş, dil özellikleri

açısından bu dil Pehlevi dilleri ile bölgenin eski Aryan dillerinin seviyesini geçememiş, sadece Pehlevi dillerinin özelliklerini koruyan çorak ve kısır bir dil olarak kalmıştır. Ve yalnız Arapça ve özellikle Türkçe kelimeler almış ki, 7-8-9. yüzyıllarda oluştuğunda onun yapısal bir parçası olmuş ve bu dilin gelişmesinde rol oynamıştır.

İkinci dönem Safevi döneminde, Şuubiye bu dili Gali Şii diline çevirmiş ve etnik bir dil gibi dini açıdan daha sınırlı hale getirmiştir.

Üçüncü dönemde Masonlar ve Pehlevicilerin rehberliğinde "saf Fars dilini" yaratarak bu dili, sözlerinin ana kaynağı olan Arapça ve Türkçeden uzaklaştırıp, onu boşaltmaya başlamışlardır. Bu eylemler bu dili o kadar zayıf bir duruma sokuyor ki, Sazgara ve Daryuş Aşuri gibi fars dili uzmanları, bu dili gelişme ve modernliğin önünde engel olduğunu öne sürüyorlardı.

2-8-Fars dilinin kısırlığının sebepleri

Muhammedriza Batini "Farsça kısır dil midir?" başlıklı makalesinde Diyor ki:

1) Farsça'da yalnızca basit fiiller üretken yeteneğe sahiptir, örneğin aldatmak anlamında "feriften" sözünden bir neçe türeme kelime düzelir: Ferifte, feriftegi, ferib, feribende, feribayi, feribendegi.

فریفته، فریفتگی، فریب، فریبنده، فریبایی، فریبندگی.

Fakat heman anlamda olan ama basit olmayan fiiller'den "ferib daden, gul horden..." gibi fiillerden türev kelimeler yapılamaz.

2)-Günümüzde Farsça'da yeni fiiller oluşturulmamaktadır. Örneğin Dr. Mahmud Homen'in felsefe kelimesinden mastar olarak "felsefiden: felsefe yapmak" sözünü düzelderken, bu iş, çok nahoş ve zevksiz iş algılandı, ve Bu tür fiillere sahte fiiller (celi fiiler) denildi [kaynak 5]

3) Farsça'da geçmişten bize kadar gelen, üretme kabiliyetine sahip basit fiillerin sayısı çok azdır. N. hanleri, "Fars Dili Tarihi" adlı kitabında Fars dilinde sadece 277 basit fiilin bulunduğunu belirtmektedir. Ancak konuşma ve yazı dilinde yaygın olarak kullanılan bu fiillerin sayısı yapılan bir araştırmaya göre 115'tir. [Kaynak 5: batini]

Farsça'da 200'e yakın basit fiil bulunurken, Dr. hanleri'ye göre Fransızca'da 4160 basit fiil, İngilizce'de ise 23000'e yakın üretici fiil bulunuyor.

Ben (ceferli), erk sözlüğünde basit bir arama yaptım. Bu sözlükte 2500 basit fiil bulunmaktadır (Açmak, okumak", görmek...).

Bunların dışında Türkçede türetme özelliğine sahip isim, sıfat ve fiillerden yeni fiiller oluşturan ekler de bulunmaktadır⁷. Bu fiillere düzeltme veya türemiş fiil denilir. Bu ekler arasında "Lamak, Lanmak, Laşmak, Lemek, Lenmek, Leşmek, Leşdirmek, Lendirmek..., Letmek, Letdirmek, Dur/Dir ve..." yer alır. Bu ekler yardımıyla herhangi bir isimden fiil yapmak mümkündür ve bu kural o kadar yaygındır ki, herhangi bir kimse, hatta okul eğitimi almamış bir kişi bile, ilk yeni kelimeyle fiil yapabilir, bu ekler türkçe fiilleri büyük ölçüde zenginleştirir. örneğin "Telefon" sözünden, telefonlaşmak. Analiz sözünden Analizlemek. "Su" sözünden: Sulama, Sulayan, Sulayıcı, Sulandırma.

Yani Basit fiillere, türetme özelliği olan düzeltme fiilleri de eklersek, Türkçede türeme kabiliyeti olan fiillerin sayısı en az 26.000 fiile ulaşmaktadır.

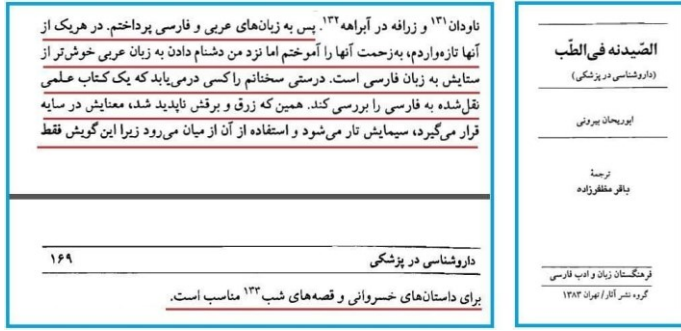
4)-N. hanleri, "Fars Dili Tarihi" kitabının 331-333. sayfalarında şöyle yazıyor: "Hicrî 7. (MS 13.) yüzyıldan sonra, fiil oluşturan önekler yavaş yavaş kullanım dışı kalır, hanleri 52 basit fiil sayarki terk edilmiştir. Fars dilinde basit fiillerden, birleşik fiiller yapmak o kadar yaygın hale geldi ki, bir kimse bir isim ve sıfattan düzeltme (tabdili) fiil yaparsa, buna sahte fiil denir ve bu tür fiiler beğenilmez. Bugün Farsça'da 'cengiden' yerine 'ceng kerden: ceng elemek' kullanılıyor; 'khemiden/hemiden: bükmek veya bükülmek' yerine 'khem kerden: hem elemek'. Ve 'torşiden' yerine 'torş şoden: turş olmak' kullanıyorlar. Bu durum, Fars dilinin yeni kelimeler oluşturma yeteneğini giderek daha fazla kaybettiği anlamına geliyor. [Kaynak 5, batini]

5)-Şuubiye "saf Farsça" yaratmakta o kadar aşırı haeket itdi ki, halk arasında Türkçe kelimelerle ve kısa fonetik değişikliklerle yapılan yeni fiiller bile boykot edilmekte ve Farsça'dan çıkarılmaya çalışılmaktadır. Örneğin: Tepiden, tupiden, çapiden, naziden, yariden (yarı kerden), teraziden, gapiden (gapmak), kepiden (köpmek)

3-9-Farsça dilinin eksikliği ile ilgili el-biruni'nin sözleri

Ebu reyhan El-Biruni (MS 1051-973), "as-sidne fit-tibb" kitabında şöyle yazıyor: "Böylece Arapça ve Farsça dillerini okudum. Her birine yeni başlayan biriyim, zorlukla öğrendim ama bana göre Arapçada küfür demek, Farsçada övmekten daha iyidir. Sözlerimin doğruluğu Farsça alıntılanmış bir bilimsel kitabı inceleyen kişi anlayacaktır. Farsçanın süslemeleri kaybolduğu anda, anlamı gölgede kalır, görünümü bulanıklaşır ve kullanımı kaybolur çünkü bu lehçe sadece Hüsrevânî hikâyelere ve gece hikâyelerine uygundur.

7-Türkçede üç tür fiil vardır: 1- Basit fiiller (görmak, kalmak). 2-düzeltilme veya türemiş fiiller, örneğin: (gözellaşmak; Söndürmek). 3-Bileşik fiiler, örneğin: (gücü Yetmek, konuşa Bilmak, Süre Gelmek, ölçüb Biçmek, Atılıb Düsmek). Bu üç tür fiil Farsça'da da mevcuttur ancak ilk iki tür, Türkçe'den farklı olarak Farsça'da çok sınırlıdır, üçüncü tür ise Farsça'da oldukça yaygın ve popülerdir.)

[As-Sidne fit-tibb, Abu Reyhan Biruni, çeviren: Bagir Müzefferzade, s.168-169]]»

elbiruni`nin sözlerinden En az iki anlam, açıkça anlaşılabilmektedir. Birinci anlam, elbiruni`nin ana dilinin Arapça veya Farsça olmadığını, çünkü "yeni başladım, zorlukla öğrendim" söylüyor, ikinci anlam ise Fars dilinin bilimsel bilgi kitabı yazmaya uygun olmadığını vurguluyor.

Ama ElBiruni'nin sözünde derin ve gizli bir anlam daha var, çünkü Biruni bölgede hem Arapça'yı hem de Farsça'yı yabancı dil olarak veriyor ve bu onun ayrı bir dile ait olduğunu gösteriyor ve doğal olarak böyle bir dil de Bölgede yaygın olan Türkçe'dir.

10-Sosyolojik açıdan Fars dili

Her dil her bin yılda bir kendi içinde en az %25 değişir (kaynak 26, mukaddime tül-Adep, Kerimi, s. 22), ancak Farsça bu tür teorilere tabi görünmüyor. belki de bir kişi, bin yıl önce yazılmış Şahname'nin dili ile, Farsça'nın bugünkü dergilerde yazılan dili ayırt edemez. oysa örneğin bugün Türkçe veya İngilizce yazılmış yazılarla geçen yüzyıl yazılanlarla, fark görüyor ve daha eskileri okumakta daha büyük zorluklar görebiliyor.

demek olar Fars dilinin asıl zenginliği, ve zati gereği, doğrudan ve dolaylı olarak Arapça ve Türkçeden kelime elde edilmesi olgusunda yatır, ama geçmiş dönemde ve günümüzde de, tam bir saf Farsça oluşturabilmek amacıyla, şuubi ırkçıları, Farsça'dan geçmiş ve tarihi sözcüklerin çıkarılması için harekete geçmişler. Ve hüsusen Şuubi saldırılarının keskin noktası sadece türkçe ve arapça olmuştur. Bu yüzden de Fars dili yapısal olarak açığa çıkmıştır, ve indilikte Farsça, pratikte dil birliği rolü yerine, bir dilsel ve toplumsal farklılaşmanın sembolüne dönüşerek, geri kalmış bir dil haline gelmiştir.

Bu durumda Muhemmed Riza Batini, Sazgara ve Daryuş Aşuri gibi Fars dili uzmanları bu konunun farkına varmışlar, Sazgara bir videoda söyle diyor: "Darius Aşuri gibi araştırmacılar moderniteye geçmek için fars dilinin de bir faktor olduğunu belirter. Ama bu dilin bu kadar gücü ve yeteneği yoktur, ve bu iş için bir engel sayılır. Tabii başka engeller de var..."

Elbette bu tür uzmanlar bu eksiklikleri isimsel ve güncel kelimelerle dile getirseler de, henüz olayın sosyolojik boyutuna ulaşmış değiller ya da bunu açıkça dile getirmekten kaçınıyorlar.

"Milli Düşünce" kitabında da bahs edildiği üzere başbakan Ruhani dönemi Dışişleri Bakanı Mühemmed Javad Zarif, İran Diplomasi Derneği'nin açılış töreninde şunları söylemiştir (kaynak: Zarif'in konuşmasının videosu): "...biz (batılılar), sizi desteklemezsek iki hafta geçmez sizler Türkçe konuşmak zoruna kalacaksınız" [kaynak 37]

Yani son yüz yılda örneğin Nefisi, Hanlari, zebiulla Safa gibileri Fars dilinin uzmanı ve sempatizanı olan kişiler ve Farsça yönünde yüzlerce sempatizan, böyle bir saf dil geliştirerek onu Özgün kaynaklarından yani Arap ve Türk dillerinden arıdırarak, onu kısır ve geri kalmış bir dil biçimine salmışlar ve gelişmenin, ilerlemenin ve çağdaşlığın önünde engel haline getirmişler.

"Milli Düşünce" adlı kitabında da belirttiği gibi: geçen yüz yılda fars dili elesine zayıf duruma düşmüştürki hatta bu kadar tapdanan güney azerbaycan türkcesi, Farsça ile birlikte okullarda eşit şartlarda okutulursa farça kısa sürede ülkenin birçok bölgesinde popülerliğini kaybedecektir.

Ve bu zayıflıktan dolayıdırki Batılılar bir yandan şunu söylüyorlar: ey Zarif, bizler sizi desteklemezsek iki hafta içinde Türkçe konuşmak zorunda kalacaksınız. elbette Öte yandan böyle bir dilin batı dilleri karşısında asla rekabet edemeyeceğini, ve karşılarında daima teslimiyetçi bir düşünce oluşturacağını da biliyorlar ve möhtemilen de bu yüzden destekliyorlar. Elbette burada Batılıların ve bizzat Zarif'in hedeflerinden birinin dolaylı olarak Türkofobik (türk korkusu) düşüncesi yaratmak olduğunu da belirtmek gerekir. [kaynak 37]

11-Esperanto ve Farsça dillerinin kaderdaşlığı

Bu bölümde bu iki dilin benzerlik ve farklılıklarına değinilmek gerkiyor.

Esperanto dilinin 1887 yılında Polonyalı bir dilbilimci tarafından bilimsel bir üslupla oluşturulduğunu, bu dilin birçok kişi, kurum ve hükümet tarafından desteklendiğini ve kamusal iletişim dili haline getirilmesi için çaba sarf edildiğini biliyoruz. Ancak aradan 130 yıl geçmesine rağmen bu istek mümkün olmadı. Ve Esperanto dili unutulmağa yüz tuttu.

Yapay dilin başarısızlığı iki nedenle özetlenebilir; yani dilin, insanlar arasında iletişim kurma gibi basit bir görevinin yanısıra çok önemli iki işlevi daha vardır.

Birincisi: Dil, tarihsel bir süreçten etkilenen toplumun dünya görüşünü ve dünya ve yaşam hakkındaki görüşlerini yansıtır. Ve aslında kelimeler zamanla tarihsel bir özgünlük kazanır ve yüzeysel ve basit anlamlar taşımanın yanısıra derin kavramlar da taşırlar.

Wittgenstein'in dediği gibi: Dilimizin sınırları dünyamızın sınırlarını belirler. İnsanlar kendi dünyalarının sınırlarını, ve ayrıntılarını dilleri aracılığıyla bilirler ve yine Heidegger'in dediği gibi: "Dil varlığın evidir."

İkinci sorun ise dilin yapısından kaynaklanan yeni kelime çıkarabilme becerisidir. Etrafımızdaki her şey sürekli değişiyor ve insanlar bu değişimi dilleri vasitesiyle biliyorlar.

Başka bir deyişle şunu söylemek gerekir ki, dış dünya gibi dil de değişmek zorundadır ve çevresel değişiklikleri yansıtan ve insanın çevreyi algılamasına neden olan da dil değişiklikleridir. Ve bu değişim onun türeme yeteneklerine bağlıdır. Bir dilin türeme potansiyeli çok azsa veya hiç yoksa bu değişimlerin gerisinde kalır ve yeniliklere uyum sağlayamaz. Karşılıklı olarak Bir dilin çoğalma olanağı yeteneği ve evrimi de, ancak o toplumun insanları arasında kök salabilmesine ve o toplum ve halkın yaşamından beslenebilmesine bağlıdır.

Yani Esperanto dili bu iki özelliğe sahip değildi ya da konumunu güçlendiremiyordu. Ve tüm bu kader desteğe rağmen önemi giderek azaldı.

Fars dili de benzer sorunlarla karşı karşıyadır.

Bir yandan yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı Fars dili tarih boyunca halk kitleleri arasında yayılamamış, Diğer taraftan Türkler ve Araplar dillerinin güçlü olduğu için, ve ayrıca şuubiyenin olumsuz hareketleri dolayısıyla bele bir içi boş dile üz getirmemişlerdi. Hatta Farsçaya daha yakın olan Lorlar, Kürtler, Beluçlar, Gileklar ve Mazeniler gibi etnik gruplar da Farsçayı ana dil olarak kabul etmeyi reddetmişler ve Farsçayı kendilerine öncelik tanımışlardır, ve yerel dillerini çocuklarına öğretmişlerdi. Bu nedenle tarihsel süreçte ve özellikle son yüzyılda zoraki ve dayatılan bir dil haline geldiğinde Farsça kitleler arasında nüfuz edememiş, küçük alanlardaki küçük yaygınlaşmalar dışında bir ara dil olarak yerini alamamıştır. Ve Artık özellikle yeni iletişim çağında dil ve medya olarak yerini ve meşruiyetini kaybetmektetir. Türkler içinde de yalnız ve sadece birkaç mankurtlaşmış, bilgisiz, ve milli duygulardan yoksun, aile arasında kabul görsede onlar içinde pasif bir dil halinde varlığını sürdürmektedir.

Sonuç olarak konuyu yazma nedenleri

Bu makalenin yazılması dört temel nedene bağlanabilir:

- 1-Dilin tarihsel özgünlüğü sorunu,
- 2- Dilin türetebilme kabiliyeti meselesi,
- 3-Dilin sözcük hazinesi,
- 4-Dilin dayatma ve ırkçı içerikli hale gele bilme özelliği.

Bir sıra makalelerde (örneğin: Kara İsmail, ciddi, Javanşir ve...) her ne dilsel kaynaşma, yığma dil, Pidginleşme, Kreolleşme konuları değerli olarak araştırılıp incelenirse de, bu dilin doğal ve çağdaş bir dil olduğu görünümü, başkaları tarafından kötüye kullanılabilir, şuubiye ve Aryanistler tarafından, üstün ve dayatma dil haline getirilip meşruiyet kazanabilir. Bu yüzden meseleye başka bir açıdan bakmak gerekiyordu, bu dilin tarihsel ve türete bilme kabiliyetinden yoksunluğu, ğali ve şuubi içerikli yazıları, dayatma hüsusiyesi, ve gelişim karşısında engel olma özelliği de incelenib aydınlanmalıydı.

Farsça başlangıçta tarihi bir rol üstlenerek, Kreol dil gibi yaygınlaşmış ancak kısa bir süre içinde Şuubiye hareketleriyle bir yandan etnik bir dil görünümü tapmış, diğer yandan Dilsel üstünlük ve aşırı dinsel içerik almasıyla sonunda Saf dil düzeyine getirilmiştir.

Bü yüzden bu dil, tarihi rolünden uzaklaşmış, uluslararası statüsünü kaybetmiş, coğrafi olarak sınırlı kalmış ve halklar arasında yayıla bilmemiş, ve bu nedenle yukarı seviyede tarihsellik ve türetme kabiliyeti de kazana bilmemiş, ve nehayet kisir dil olarak tarihi olaylara ayak uyduramamıştır.

● Teorik açıdan bu makale, "Fars dilinin birleşik, basit ve yeni bir dil olarak oluşum sürecinin genel teorisi"nin çeşitli unsurlarını alt teoriler halinde sunmağa çalışmıştır. Bu alt teoriler yaklaşık (16) madde olarak veriliyor. Bu teorileri sunmak için Farsça Aryanist uzmanların görüşlerine daha fazla yer verilmiştir, çünkü İran toplumunda Aryanist önyargıların varlığı nedeniyle, onların açıklamaları sadece Fars okuyucular değil, hatta fars ırkçılığı etkisinde kalmış Türkler için de beğenilmektedir, ve aslında görüyorlar ki bu teorileri kedilerinin tanıdığı fars uzmanlar tarafından verilmiş ve başkalarını önyargılı olmakla suçlamak anlamsız olacaktır. yalnız dilbilgisel cinsiyet ayrımı, sıfat ve zarf türleri vb. gibi birkaç farklı dilin konusuyla ilgili teorilere başkaları tarafından yer verilmiştir. Çünkü farsçanın kendi uzmanları böyle sözleri demeği beğenmezler.

(1-1)- Said Nefisi: Bana göre Dari (Farsça) dilinin asıl vatanı Horasan ve Trans-Nahr'dır, İran'ın kuzeyinde, güneyinde, batısında (aslında güney batı) ve merkezinde bulunan halkların dili ise Pehlevi'dir. [Ayende Dergisi, Sayı: 1, sene 1945, s. 92-91].

(1-2)- Zabihullah Sefa: Farsça şimdiki Fars bölgesine ait değildir, böyle bir düşünce yanlıştır ve cehaletten kaynaklanmaktadır. "İran Edebiyatı Tarihi"

(2)- Said Nafisi: Fars dili, Mevra ün-nehr'de ve Saman oğulları sarayında oluşturulan Arapça, Soğdca ve Harezmi (türkçe) dillerinin birleşimiydi. (Rudaki'nin yaşam ortamı ve koşulları ve

şiiirlerinin anlatıldığı kitap). Firdevsi'nin şiiirleri de bu iddiaya tarihsel bir temel oluşturmaktadır.

(3) **Dr. Heydari Melairi:** Fars dili kesinlikle Fars'a ait değildir, Fars diye bir millet yoktur. İranlılar [Arap istilasında] dilleri Arapça olmadı ama resmi dilleri olan Pehlevi dilini kaybettiler ve onun yerini Büyük Horasan'dan gelen Farsçayı aldı (konuşma videosundan alıntı yaparak).

(4)-**Peştun dili uzmanlarından Abdulhay Habib** (1910-1984) diyor ki: Dari (Farsça) dili Pehlevi'den doğmamıştır ve bulunan taş yazıtlar da bunu kanıtlamaktadır.

(5-6)-**Profesör Abdul Ahmad Javid:** 5-Farsça 3. yüzyılda Belh, Buhara, Herat ve Sistan bölgelerinde ortaya çıkmıştır, 6-üçüncü yüzyıldan önce bu dilde tek bir beyit şiiir, risale ve kitap bulunamamıştır. Elbette Atarudi gibi bazı Şuubiler, 21. yüzyılda hadis tahrif ederek, 8. İmam'a Farsça bir yazı atfederek, bunu yüz yıl öncesine aparmak istiyor ama orijinal iddia yerinde kalıyor.

(7)-Farsçanın kısır bir dil olduğu görüşünü ilk kez Muhammed Reza batani paylaşmıştır.

(8)-**N. hanleri** yaptığı araştırmada Farsça'da 200'den fazla basit fiilin bulunmadığı sonucuna vardı. Buna karşın Türk dilinde Erk sözlüğüne göre 2500'den fazla basit fiil ve 26000'den fazla düzeltme fiil bulunmaktadır ve bunların tamamı türetme kabiliyetine sahiptir.

(9-10)-**Dr.Şehrani:** 9- Şu ana kadar hiçbir milletin ana dili Dari (Farsça) olmamıştır, bu dil sadece okullarda okutuluyordu. 10-Urduca gibi Farsça da yığma dil olarak kabul edilir. "Kaynak: Farsça dil kitabı"

(11)-Fars dilinin pidginleşmiş ve kreol bir dil, bir lehçe olduğu yönündeki bu teoriyi Sayın **babek Javanshir**'in çalışmaları kanıtlanmaktadır. Sayın Mansour Jiddi de incelemelerde bulunmuşdu.

(12) **Dr. Şehrani:** Farsça şiiir söyleyen Türkleri İran edebiyatından çıkarırsak geriye sadece Hafız ve Sadi ve çok az şair kalır. onlarda Şiiirlerini Atabek Sad'a ve Türk şehzadelerine demişler.

(13)- Arapça kelimelerin çoğunun Fars dilindeki anlamlarındaki farklılık, "Allameh Tabatabai" Üniversitesi Arap dili ve edebiyatı alanında yardımcı doçent olan **Rübabe Ramazani** Hanım'ın araştırma çabalarının sonucudur. Bir taraftan Ramezani Hanım'ın bilimsel bulguları, diğer taraftan bu kelimelerin tedrici halde yok (türkçe gibi), haman başlangıçta tek bir koleksiyon halinde Farsça'ya girişi, şöyle bir alt teorinin yaranmasına neden olmuştur ki, Fars dilinin oluşumu sırasında belli bir Arap lehçesi Fars diline girmişti, ve buda özel bir arap dili olan

Arap kabilelerinin o bölgeye gelmesiyle olmuştur. Bu kabile dili ile mevcut Soğd ve Türk kavimlerinin dillerinin birleşiminden yeni Fars dili yaratılmıştır.

(14)-Bu teori aslında "Destur ul-Katib fi teyin ül-Meratib" kitabının giriş yazısında Sayın **Abdülkerim Ali Oğlu Alizade**'nin görüşüdür, bu kitap Muhammed İbn Fahreddin Hindushah bin Sanjar Sahibi Nahçıvani tarafından yazılmıştır., Fahreddin Nahçıvani, sehah ül-acem Sözlüğünü yazar, bu kitapta Pehlevi-Farsça ve bazen de Arapça kelimelerin tamamı Türkçe olarak açıklanmıştır. Sayın Abdülkerim Ali Oğlu, giriş konuşmasını yaptıktan sonra Nahçıvanlı sülalenin Türk milletine atfedilmesinin sebebi hakkında özel bir teori paylaşıyor ve bunun özeti şöyledir: [Kaynak: 43-s. 10].

"11. yüzyıla kadar geçen birkaç yüzyıl boyunca baskın edebi dil Arapçaydı, daha sonra Arapça ve Farsçaydı ve 13. yüzyıldan itibaren neredeyse Fars dili arapcanın yerin tutar. Türkçenin Türk olmayan halkların eğitim ve kitap dili olduğuna dair elimizde hiçbir bilgi yoktur. Dolayısıyla Türkçe yazan yazarların kendileri de Türkçe konuşulan çevrelerden gelmekteydi. O [yani sehah ül-acem kitabının yazarı], kelimelerin Türkçe açıklamasına göre, bu esasa dayanarak, yani Türkçe kitapların yazarları sadece Türkçe konuşan halklara aittir, denilebilir ki, Nahçıvanlıların anne dili Türkçedir ve Türk milletine mensupturlar.

Karl Popper'in yanlışlama teorisinin yukarıdaki teoriye göre uygulanabilmesine ve tarihin geçmiş dönemlerinde Türkçe eğitimi ile ilgili çeşitli kitaplarda pek çok durumdan bahsedilebilmesine rağmen, ancak genel olarak bu tür bir yanlışlamanın kapsamlı olmaması nedeniyle, konunun özü ve esası geçerliğini elden vermemektedir, elbette Bu teoriyi şu şekilde tamamlaya biliriz: "Geçmişte Türk dili eğitiminin her kes için olmayışı nedeniyle, Aksi kanıtlanmadığı sürece, Türkçe yazan herkesin Türk milletinin bir ferdi sayıldığı söylenebilir."

Bu teori esasında bezi tarhi şahsiyetlerin ulus mensubiyetini, daha aydın beçimde açıklayabiliyoruz, yukarıdaki teoriye göre, Sühreverdî'den yedi mısralık bir Türkçe şiir bulunduğu [kaynak 44], onun türk ulusuna aidliği sölenebilir. İbni Sina, veya Ebu Said Abulhair [kaynak: Meclis nüshası 1149, s. 275], ve Eyn ül-guzat miyanci Hemedani'ye [kaynak: M. kerimi], bir şiir atfedildiğinde, onların Türk milletine ait oldukları aydınlaşır. Aynı zamanda Türkçe şair ve yazarların Türklere mensubiyeti de teyit edilmektedir

(15)-Pehlevi dili üzerine yapılan araştırmalar "7-1-6-Pehlevi Sözlükleri" Bölümde, şu sonucu vermektedir: Doğu Hindistan Şirketi döneminde hazırlanan "avesta metinleri", "camasp Asana'nın Pehlevi metinleri", "Avesta Sözlüğü", "Mackenzie Küçük Pehlevi Sözlüğü" gibi kitaplar, ve bunların, Sayın Dr. Melairi'nin sunduğu Pehlevi dili bulgularıyla karşılaştırılması, gösteriyorki, bu iki dönemde, yani sasani ve 18. Yüzilde hintde olan pahlavi dilleri birbiriyle

çok farklıdır. Ve pratikte iki tür Pehlevi diliyle karşı karşıyayız. Biri eski, çok az satırlı yazıtlara sahip Sasani döneminin Pehlevi dili, diğeri ise yeni, Doğu Hindistan Şirketi'nin Farsçalaştırılmış Pehlevi ve Avesta dili ki, bu yeni dilde kalın ciltlerde binlerce kelimededen oluşan sözlükler yayılmaktadır.

Sasani dönemi Batıda olan Pehlevi dili oldukça sınırlı bir dil olup, yazılı eserleri ve hatta tek bir yazarı, filozofu ve âlimi dahi bulunmayan, Türk dilinin etkisiyle sözdizimi ve grameri değişikliklere uğramış, ve İslam'dan sonra pratikte ölü bir dil haline gelmiştir. Öte yandan Mavar ül-nehr'de 10. yüzyılda yaratılan yeni Fars dili de yığma, Creole ve bir neçe dilin karışımından düzelen kısır dil olarak, tarihsellikten ve türetebilme kabiliyetinden yoksundu ve gitgide geriliyordu. Bu nedenle, Doğu Hindistan Şirketi'nin Hint Pehlevi diline kanat vermesindeki amacın, öncelikle Sasani dönemine ait ölü Pehlevi dili yerine, bu uydurma düşünceni yaratmak istiyordu ki, bu dil binlerce kelimeye sahiptir ve bu nedenle dili, edebiyatı ve bilimi geliştirmiştir. İkinci olarak Türk diline karşın, Fars dili Samanoğulları döneminde diğer dillerin birleşiminden oluşmadığı, eski ve gelişmiş Pehlevi dilinin devamı olduğu fikrini uydurmak istemiştir.

(16)- Burada, bu makalenin yazarının yaptığı eklemeler şu şekildedir: Şuabiyye'nin, Fars dilini etnik ve dini açıdan sınırlandırması ve saf fars dil düzeyine indirme hareketleri.

Fars dilinin Türk dilinin 14 özelliği ile karşılaştırılması ve Fars dilinin Hint-Avrupa kolundan Türk dilleri koluna doğru gramer ve sözdizimsel evrimindeki değişimin doğrulanması.

Firdevsî'nin şiirlerini ve Fars dilinin oluşumuyla ilgili diğer uzmanların sözlerini toplayıp sunmak, özetlemek, arapça, Soğdca ve Türk dillerinin Farsça ile kaynaşması nedeniyle Fars dilinin genel, yeni ve melez dil sonucunu geçmiştekilerden azca farklı olsada yeni ayrıntılarla ortaya koyulması.

Fars dilinin tarihsellikten ve türetebilme kabiliyetinden yoksun olma eksikliklerini ortaya koymak, batılı masonların yönlendirmesiyle, Nafisi, Hanleri, Safa gibi sözde sempatik ve ırkçı kişiler tarafından bu dilin durumunun daha da kritik hale getirilmesi, farsçanı saf dil haline salmakla bu kreole dili yeni Şuubiye'nin sembolü haline getirilmesi.

Yapılan çalışmaların sonucu, 16. alt kuram, şu şekilde özetlenebilir:

Yeni Farsça, tarihsel özgünlük ve sözcük verimliliği (türetebilme kabiliyeti) açısından sınırlı durumdadır. çağdaş dönemde sözde sempatizanları tarafından bu dil, ana dayanağı olan Arapça-Türkçeden koparılmış, Ebu reyhan El-Biruni demişken zahiri süslemelerden başka bir şeyi kalmamış. ayrıca aşırılık ve ırkçı içeriğin enjeksiyonu Dolayısıyla, çağdaş dillerin ileri standartlarından geri kalmış ve parlak geleceği elinden alınmıştır. Öte yandan bu ülke

nüfusunun önemli bölümünün dili olan Azerbaycan Türkçesi, son yüzyıldaki Aryanistlerin boykot ve işgaline rağmen, sağlam temellere sahip olması nedeniyle yukarıdaki sınırlamalara sahip değildi, tersine evrensel İslami ve insani değerlere sahip olduğu için ülkenin kalkınmasında zengin bir kaynaktır. Bu nedenle onun korunması ve gelişmesinde, ülke Türklerine büyük görevler düşmektedir.

▪ 39. referansın yazarına göre Şuubiye, geçtiğimiz yüzyılda, özellikle radyo ve televizyon ile yabancı ve yerli kitle iletişim sistemleri aracılığıyla Fars dilini totaliter, dayatılmış, zoraki, ğali ve ırkçı bir dil haline getirmek için tüm çabasını sarf etmiştir. Yapılan araştırmalar gösteriorki, çarpıklık (tahrif ve cel), ırkçılık ve şovenisti yazılar, Farsça yazılarında o kadar derinlere kök salmışki, felsefi, sosyal, bilimsel vb. alanlardaki bu dil zehirlenmesinden kurtulmanın tek yolu, en az bir dil daha, ve özellikle türkçeni öğrenip kullanmak gerekiyor.

Burad bir soru ortaya çıkıyor beledi, niye Batılı güçler ve Masonlar bu dili bu kader empoze edilmiş ve dayatılmış bir dil olarak destekliyorlar? Bu dilin eksiklikleri kendilerine faydalı olduğu için mi?

Başlangıçda söylenen dört nedenle demek olar Günümüz dünyasında Fars dilinin kaderi Esperanto dilinin kaderiyle aynı olmuştur.

Ne yazıkki günümüzde, dönemin siyasi iktidar sonucu, Roger Bacon'un teorisine göre, bunun farsça öğrenenlerde bu dilin üstünlüğü konusunda bir tür önyargı oluşmuş ve her türlü geri kalmışlık unutulmuştur.

Ve Seligman'ın teorisine göre "öğrenilmiş çaresizlik" (Learned helplessness) sonucu, insanlarımız bu dili, en eksiksiz, en tatlı, ve en sanatsal dil olarak görüyorlar ve bununla gurur duyuyorlar.

Doğal olarak böyle bir entelektüel atmosferde, Batı ve sömürgeciler tarafından desteklenen fars halkı, demografik olarak çoğunlukta olmadığı nedeniyle, bu ülkede güç deregi değışmedikçe, demokrasinin oluşması mümkün değildir, çünkü her türlü demokrasi onları zayıflatacaktır. Ayrıca hatta anadilimiz olarak türkçenin de bu durumda okullarda okutulması mümkün olamayacaktır, çünkü Türkçe o dilin geriliğini öne çıkaracaktır.

İsmail Ceferli, ilk bahar 1401 (2022) (yenide düzeliş, şubat 2024)

Referanslar

1-Tarih Boyunca Türkler Ve Farsça; Modern‘ Yaklaşımlara Bir Eleştiri‘ Adnan Karaismailoğlu‘ Prof. Dr.‘ Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri Ve Edebiyatları Bölümü, Yıl 2013, Cilt: 3 Sayı: 1,

2-Fars Dilinin Oluşumuna Türkçe'nin Etkisi، Babek Cavanşir (11 Ağustos 2018)

3-Farsça ve Arapça Türkçe'ye Nasıl Hakim Oldu? Bilge Sinanoğlu، Gültekin، M. Bedri، Türkçe'nin Dünü ve Yarını

4-Türk Hükümdarlarının Türkçeye Verdikleri Önem، Yazar: Fatma Aydın، Nisan 22nd، 2018

5-Kısır dil olarak Farsça? Mühammadrizza Batini فارسی زبانی عقیم؟، محمدرضا باطنی

۶-آذربایجان تورکجه‌سی‌نین یازی قایدالاری ۲۰۲۰، اختر، ۱۴۰۰

Azerbaycan Türkjesinin Yazı Kaidaları 2020, Akhtar, 1400

7-Divanü luğat-it-türk, yazar: besim atalay, türk dil kurumu üyesi, türk tarih kurumu basımevi ankara, 1986

۸-سۆزوموز ساييتي، فرهنگ، هنر و تمدن تورک، دوره‌ی سلطان محمد خدابنده قیزیلباش (صفوی)، مکتوب از والی آذربایجان خواجه ابراهیم خلیل به‌سفیر
پاپ،

۹-تاریخ بخارا، ابوبکر جعفرنرخشی ۲۸۶-۳۴۸ (م. ۸۹۹-۹۵۹) ترجمه ابونصر قباوی، بنیاد فرهنگ ایران، ۱۳۵۱

۱۰-مقدمه ای بر تاریخ، اسماعیل جفرلی.

۱۱-کتاب دده قورقود و نسخه گنبد، اسماعیل جفرلی، سومر نشر و فرهنگ جامعه، ۱۴۰۰

۱۲-ارک سۆزلویو، ایکی جلدلیک، احرار، ۱۳۸۹ و چاپ اولمامیش ۴ جلدلیک یئنی ارک سۆزلویو.

۱۳-از عرب تا دیالمه، شامل تاریخ عرب و اسلام و خلفای راشدین و اموی و عباسی و سلسله‌های طاهریان و صفاریان و سامانیان و نهضت‌های مذهبی
ایرانیان و وضع علوم و ادبیات در آندوره. تهران ۱۳۳۸، ۱۳۳۸ ص.

۱۴-شعوبیه ناسیونالیسم ایرانی، نوشته محمودرضا افتخار زاده، ناشر: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، معاونت امور فرهنگی، دفتر نشر معارف اسلامی، چاپ
اول، تهران، ۱۳۷۶

۱۵- شعوبیه جهان بینی باستانگرای افراطی در مقابل جهان بینی مدرن مدنی (ملی گرایی افراطی در مقابل ملی گرایی مدنی) (۸۰ صفحه، ترجمه و
تدوین اسماعیل جفرلی، تیر ۱۴۰۰، تموز ۲۰۲۱)

۱۶-اسلامیتده اؤنجه تورکلرین تاریخی، کامران گورون، کؤچورن: اسماعیل جفرلی، ۱۳۸۹-۱۹۹۴

۱۷-غزالی صدرا اتتکیسینده فلسفه-ادبیات و بیلیم، اسماعیل جفرلی، چاپ اول ۱۴۰۰، سومر نشر.

۱۸-یک هزار واژه اصیل ترکی در فارسی، محمدصادق ناییبی، ۵۲ صفحه

۱۹-حاشیه بر زبان‌شناسی، اسماعیل هادی، ۱۳۸۳، ۵۱۱ صفحه

۲۰-تاریخ ایران از سقوط ساسانیان تا سقوط خوارزمشاهیان، منصور جدی، ساوالان ایگیدلری، ۱۳۹۸، ۴۹۰ ص.

۲۱-تاریخچه زبان و خط، منصور جدی، نشر تکدرخت، ۱۳۹۶، تهران.

۲۲-نگاهی به تاریخ دیرین شرق آذربایجان، رضا زرگری اصل، انتشارات سپهر فروزان، ۷۱۲ ص. ۱۴۰۰.

۲۳-تورکجه نین گوجو، دوکتور دوغان آکسان. چئویرن فخران پور نجفی. نشر یاس بخشایش، ۱۳۹۶.

۲۴-فرهنگ واژگان ترکی در زبان و ادبیات فارسی، عادل ارشاد یفر، انتشارات باغ اندیشه، ۳۳۴ ص، ۱۳۷۹.

۲۵- دکتر حیدری ملایری نین قونوشماسی، ویدئو

۲۶-مقدمه الادب، جاراالله زمخشری، تصحیح م. کریمی، وزیری ۶۹۲ صفحه، اختر، ۱۳۹۹.

۲۷-الصاح العجمیه، دستنویس، متن علمی انتقادی، جمیله صادق اووا، طیبه علی عسکر اوووا، ۱۹۹۳

۲۸- سیری در تاریخ زبان و لهجه‌های ترکی، دکتر جواد هیئت، چاپ سوم ۱۳۸۰، وزیری ۴۶۱ ص.

29- Türkçenini Dünya Dillerine Etkisi, Prof. Dr. Günay Karaağaç

۳۰- بررسی تاثیر متقابل زبان سغدی و ترکی بر یکدیگر در یک سند ترکی- سغدی، دکتر لیلی خبازی، نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تبریز، زمستان ۸۸ شماره مسلسل ۲۱۱

۳۱- فارسی زبان تحول، فصلی از «ریگ آمو، ایرانیان و ترکان ماوراءالنهر در اوایل اسلام»، عباس جوادى ۲۰۲۱

۳۲- ایران همچون ملتى خیالی (Gorgias Pres LC. . Mostafa. (2013/193): Iran as Imagined Nation. Vaziri)، نگاهی به کتاب مصطفی وزیری چاپ ۱۹۹۳، گزینش و ترجمه: آیدین ترکمه.

۳۳- کثرت فعلهای تک هجایی یکی از هزاران برتری زبان تورکی بر فارسی، دکتر اختیار بخشی،

۳۴- واژگان تحول یافته عربی در فارسی، ربابه رضانی، استادیار زبان و ادبیات عربی دانشگاه طباطبائی، تهران

۳۵- ن. کاویانی، خراسان کهن و ماوراءالنهر مهد پیدایش و پرورش زبان دری، اکتبر ۲۰۰۴.

۳۶- تورک، عرب و فارس دیلرینین ائتکیله شیمی و فارسجانی اولوشوم سورجی (تاثیر متقابل زبانهای ترکی، عربی و فارسی و پروسه تشکل زبان فارسی) جفرلی، رقی، ۱۲۴ ص. سومر نشر، چاپ اول بهار ۱۴۰۱،

۳۷- ملی دوشونجه (تورکچولوک و آذربایجانچیلیق)، ۳۴۴ ص. وزیری، جفرلی ۱۴۰۱ (۲۰۲۲)

۳۸- تاج المصادر، ابوجعفر بیهقی (هـ ۴۷۰-۵۴۴)، تنظیم دکتر عالم زاده، ۱۳۶۶، تهران.

۳۹- بایاتلی، جعفریه مذهبی نین تمل اینانجلاری و امامیه ایله مقایسه سی (شیعه جعفری ایله شیعه امامیه نین مقایسه سی)، بایرام آیی ۲۰۲۲ (گونش ایلی ۱۴۰۰).

۴۰- فلسفه و ادبیات سؤزلویو، ۹۱۴ ص. وزیری، جفرلی، ۱۳۹۹

۴۱- صحاح العجم سؤزلویو، جفرلی، ۲۳۶ صفحه وزیری، ۱۴۰۲.

۴۲- بهرالدین شارق، تاریخ مختصر تورکستان جنوبی

۴۳- دستور الکاتب فی تعیین المراتب، نوشته محمد بن هندوشاه نخجوانی پسر فخرالدین بن سنجر نخجوانی، تنظیم عبدالکریم علی اوغلی علی زاده، مسکو ۱۹۶۴، مقدمه صفحه ۱۰-۱۱.

۴۴- کتاب زبان و ادبیات تورکی آذربایجان، رضا همراز.

۴۵- مجله وارلیق شماره ۱۲۳، ص ۳۴، اسماعیل هادی، بحثی پیرامون کلمه ایران و منشا آن.

۴۶- محمدتقی راشدمحصل، اوستا «ستایش نامه راستی و پاکی»، چاپ اول، تهران، نیل، ۱۳۸۲

۴۷- تفسیر اوستا و ترجمه گاتاها بقلم جیمس دارمستتر خاورشناس فرانسوی و ترجمه و تحشیه و دیباچه از دکتر موسی جوان، فروردین ۱۳۴۸.

۴۸- فرهنگ کوچک زبان پهلوی، مولف: د. ن. مکنزی، مترجم مهشید میرفخرایی، تهران ۱۳۷۳، چاپ اول، حاوی ۴۰۰۰ لغت پهلوی.

۴۹- متون پهلوی جاماسب آسانا، گزارش سعید عربیان، ناشر: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۱ (بر مبنای کتاب چاپ شده در سال ۱۸۹۷ بمبئی)